

MASTER'S THESIS

'Slechts' doneren of ook familierechtelijk integreren

Een onderzoek naar de rechtspositie van de zaaddonor bij tegenstrijdige belangen van de betrokken actoren

Raaijmakers, M.

Award date:

2016

Awarding institution:

Department of Private Law

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

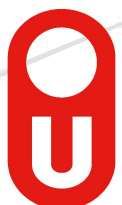
If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 08. Sep. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

‘Slechts’ doneren of ook familierechtelijk integreren?

Een onderzoek naar de rechtspositie van de zaaddonor
bij tegenstrijdige belangen van de betrokken actoren.

M. Raaijmakers
Zutphen 2016

‘Slechts’ doneren of ook familierechtelijk integreren?

Een onderzoek naar de rechtspositie van de zaaddonor
bij tegenstrijdige belangen van de betrokken actoren.

Scriptie Nederlands Recht,
Personen- en familierecht

Auteur:

Mandy Raaijmakers

Studentnummer: 838516249

Scriptiebegeleiders:

Mr. M. Baks

Prof. mr. A.L.H. Ernes

Examinator Prof. mr. J.G.J. Rinkes

Open Universiteit

Rechtswetenschappen

Valkenburgerweg 177

6419 AT Heerlen

Zutphen 2016

Inhoudsopgave

Woord vooraf	5
Afkortingen	6
Hoofdstuk 1 Inleiding	7
1.1 Zaaddonorschap	8
1.2 Onderzoeksvraag	9
1.3 Methodiek	11
1.4 Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2 De onbekende donor	13
2.1 Afstammingsrecht	13
2.1.1 Maatschappelijk belang afstammingsrecht	14
2.1.2 Juridische belang afstammingsrecht	15
2.2 Ontstaan juridisch ouderschap	16
2.2.1 Ontkenning vaderschap en duomoederschap	18
2.2.2 Zaaddonor en verwekker	20
2.3 Afstammingsinformatie	21
2.3.1 Jurisprudentie	23
2.4 Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting (Wdkb)	25
2.4.1 Van anonieme naar onbekende donor	25
2.4.2 Inhoud Wdkb	28
2.4.3 Verzoek verstrekken identiteit donor en belangen- afweging	33
2.5 Evaluatie Wdkb	38
Hoofdstuk 3 De bekende donor	41
3.1 Donorovereenkomst	42
3.1.1 Afstammingsinformatie	43
3.2 Aanpassingen in het afstammingsrecht	44
3.2.1 Duomoeder juridisch ouder door adoptie	46
3.2.2 Donor versus duomoeder	47
3.2.3 Wet lesbisch ouderschap	50
3.3 Family life	52
3.3.1 Intended family life	54
3.3.2 Private life	55
3.4 Erkenning	56
3.4.1 Gerechtelijke vaststelling	58
3.5 Gezag en onderhoudsplicht	59
Hoofdstuk 4 Samenvatting, conclusie en aanbevelingen	63
4.1 Samenvatting afstammingsrecht	63
4.1.1 Samenvatting onbekende donor	64
4.1.2 Samenvatting bekende donor	65
4.1.3 Samenvatting Wet lesbisch ouderschap	66
4.2 Conclusie	67

4.3	Aanbevelingen	68
4.3.1	Verplicht stellen gebruik notariële akte	69
4.3.2	Verlagen leeftijdsgrens	70
4.3.3	Vastleggen afstammingsinformatie bekende donor	71
	Geraadpleegde en aangehaalde bronnen	73

Woord vooraf

Hoe meer vakken ik succesvol afsloot, hoe dichterbij het einde van de studie naderde en daarmee ook het schrijven van de scriptie. Hoewel ik de gehele opleiding tussen werk, andere opleidingen, huis verbouwen en ook sociale aangelegenheden door heb gedaan, viel dat voor een omvangrijk project als dit niet mee. Mede door de komst van 3 prachtige kinderen heeft deze scriptie langer op zich laten wachten dan gepland. Desalniettemin is het einddoel in zicht; deze boeiende opleiding succesvol afronden.

Een onderwerp vinden was nog geen sinecure, maar dat het binnen het gebied van personen- en familierecht zou liggen, stond voor mij vast. Een prachtig vakgebied, zo herkenbaar en dicht bij de mens. Na de nodige inspanningen presenteer ik nu graag mijn scriptie.

De kritische blik van de heer Baks, mevrouw Ernes en de heer Rinkes hebben bijgedragen aan de totstandkoming van deze scriptie. Ook ben ik mijn gezin dankbaar voor het creëren van tijd om aan deze scriptie te werken.

Al met al ben ik trots dat ik dankzij mijn (hervatte) doorzettingsvermogen en discipline deze opleiding heb gevolgd en nu kan afronden. Ik kijk terug op een interessante studie die mijn kennis heeft verbreed en die, ondanks de vertraging, nog steeds een goede basis legt voor mijn toekomst.

Mandy Raaijmakers

Zutphen 2016

Lijst van afkortingen

BW	Burgerlijk Wetboek
EHRM	Europese Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden
IVBPR	Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
KID	Kunstmatige inseminatie met donorzaad
NBVKI	Nederlands-Belgische Vereniging voor Kunstmatige Inseminatie
RV	Rechtsvordering
SDKB	Stichting Donorgegevens Kunstmatige Bevruchting
Wdbk	Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting

1 Inleiding

‘Spermadonor eist vaderrol op’,¹ ‘zaad zoekt kind’,² spermadonor moet alimentatie dokken’.³

Dit is zomaar een greep uit een aantal krantenberichten van de afgelopen jaren. Bovenstaande krantenberichten roepen een aantal vragen op over de rechtspositie van de zaaddonor met betrekking tot het donorkind en de (juridische/wens) ouder(s). Dit betreft bijvoorbeeld de vraag of de zaaddonor deel kan gaan uitmaken van het gezin, terwijl de wensouder(s) het kind graag zelf wil/willen opvoeden. Ook gaat dit om de vraag of het risico bestaat dat de donor ‘gebruikt’ kan worden voor zijn donatie, en, later: voor het betalen van alimentatie indien de wensouder(s) hier behoefte aan heeft/hebben?

Geruime tijd was het een schande (voor de familie) als een ongehuwde alleenstaande vrouw zwanger raakte. In de huidige tijd kan dit een geaccepteerde bewuste keuze van de aanstaande moeder zijn. Een bijkomende omstandigheid daarbij was dat er in veel culturen een taboe lag (of ligt) op het niet (kunnen) krijgen van kinderen.

Tegenwoordig is er sprake van meer openheid en erkennen we ook andere samenlevingsvormen dan de traditionele hetero-relatie, zoals relaties tussen partners van hetzelfde geslacht.

Door de veranderende tijdsgeest, veranderende maatschappelijke opvattingen, meer open communicatie, maar ook door nieuwe technologische ontwikkelingen zijn de situaties (gezinssamenstellingen) waarbinnen een kind geboren wordt en de manieren waarop een kind verwekt kan worden uitgebreid.

De Nederlandse samenleving tolereert en accepteert steeds vaker andere samenlevingsvormen dan de traditionele, ook rechtens gezien. De opvattingen in de

¹ Vermeulen, ‘Spermadonor eist vaderrol op’, Volkskrant 2008.

² Vermeulen, ‘Zaad zoekt kind’, Volkskrant 2008.

³ Reinards, ‘Zaaddonor moet ook alimentatie dokken’, Leidsch Dagblad 2013.

Nederlandse maatschappij en de nationale wetgeving met betrekking tot de verschillende samenlevingsvormen van man en vrouw enerzijds en personen van gelijk geslacht anderzijds hebben zich ontwikkeld in de richting van een zo veel mogelijk gelijke behandeling van alle samenlevingsvormen en de daaruit geboren kinderen.⁴

Door de openheid over benodigde hulp om een kind te kunnen krijgen, acceptatie van andere dan traditionele man-vrouw samenlevingsvormen en de technologische ontwikkeling is kunstmatige inseminatie niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Voor wie geen relatie, maar wel een kind wil, is er heden ten dagen zelfs de mogelijkheid van: '*speeddaten voor zaad of co-ouderschap*'.⁵ Mensen, man of vrouw, die graag een kind op de wereld willen zetten, kunnen naar speciale bijeenkomsten gaan om gelijkgestemden te zoeken met wie ze wel een kind, maar geen liefdesrelatie willen delen.

Alvorens ik overga tot het formuleren van mijn onderzoeksvraag, wil ik ter verduidelijking van het door mij gekozen onderwerp eerst kort ingaan op het concept zaaddonorschap.

1.1 Zaaddonorschap

Een kinderwens die niet vervuld wordt, kan verschillende redenen of oorzaken hebben. Denk bijvoorbeeld aan onvruchtbaarheid van man of vrouw, een feit dat sprake is van een alleenstaande vrouw, of van lesbische of homoseksuele partners of de situatie van een erfelijke ziekte die aan het nageslacht doorgegeven kan worden. In al deze situaties kan gebruik gemaakt worden van een zaaddonor.⁶

De zaaddonor heeft, zoals het woord al aangeeft, zijn zaad vrijwillig gedoneerd aan de moeder. Met deze donatie is vervolgens de bevruchting (kunstmatig) tot stand

⁴ Hof Arnhem-Leeuwarden 27 juni 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:4575, rov. 5.9: 'In de Nederlandse wetgeving zijn de positie en rechten van kinderen geboren binnen en buiten een huwelijk of daarmee gelijk te stellen relatie zoveel mogelijk gelijk getrokken. Ook de opvattingen in de Nederlandse maatschappij en de nationale wetgeving met betrekking tot de verschillende samenlevingsvormen van man en vrouw enerzijds en personen van gelijk geslacht anderzijds hebben zich ontwikkeld in de richting van een zo gelijk mogelijke behandeling van deze samenlevingsvormen en de daaruit geboren kinderen.'

⁵ Speeddate voor zaaddonor of co-ouderschap, Telegraaf 2014.

⁶ *Kamerstukken II 1992/93*, 23307, 3 p. 6.

gebracht. De Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting (Wdkb) definieert de donor als; “degene die zaad of een eicel heeft afgestaan ten behoeve van kunstmatige donorbevruchting”.⁷ Ik beperk mij in deze scriptie tot de zaaddonor en laat de eiceldonor buiten beschouwing. Deze zaaddonor wil, over het algemeen (er zijn namelijk ook landen waar gedoneerd wordt tegen betaling), zijn medemens helpen een toekomstdroom te verwezenlijken en houdt zich na de donatie afzijdig. De onbekende zaaddonor kent de aanstaande moeder niet en doneert via een spermabank. Om deze reden wordt deze donor daarom aangeduid als *onbekende zaaddonor*. Er zijn echter ook situaties denkbaar waarbij de zaaddonor de aanstaande moeder, met wie hij nageslacht op de wereld wil zetten, wel kent. Daarbij is het mogelijk dat de donor een bijdrage wil leveren aan de opvoeding en verzorging. Soms heeft deze donor zelfs de intentie ook de (juridische) ouder van het kind te worden. Deze zaaddonor wordt aangeduid als de *bekende donor*.

Wat betekenen deze verschillende vormen van donorschap voor de moeder en haar eventuele partner? En, niet te vergeten, wat betekent dit voor het kind?

Er zijn zoals zojuist omschreven twee soorten zaaddonoren. De onbekende zaaddonor (voorheen anonieme zaaddonor) en de bekende zaaddonor. De Wdkb maakt geen onderscheid tussen deze twee soorten. In de praktijk is dat onderscheid echter wel degelijk aanwezig. Hierop en op dit onderscheid zal ik nader ingaan in hoofdstuk 2, respectievelijk hoofdstuk 3.

Hierna zal zoveel mogelijk gesproken worden over de donor, het kind en de ouder(s) als gerefereerd wordt aan zaaddonor, donorkind en wensouder(s).

1.2 Onderzoeksvraag

Algemeen erkend is dat een stabiele omgeving, liefde, veiligheid en geborgenheid ingrediënten zijn voor een goede ontwikkeling van een kind. Maar hoe is dit te realiseren als diverse personen bij het verwekken en opgroeien van een kind betrokken zijn? In het geval van zaaddonorschap, heeft ieder zijn/haar eigen belangen die niet altijd in overeenstemming zullen zijn met de belangen van de

⁷ Art. 1 lid d Wdkb.

andere betrokkenen. Tegenstrijdige belangen of het niet nakomen van vooraf gemaakte afspraken kan in voorkomende gevallen leiden tot conflictsituaties.

Dat brengt mij tot de volgende onderzoeksvraag:

Wat is de rechtspositie van de zaaddonor bij tegenstrijdige belangen van de diverse actoren die betrokken zijn bij zaaddonorschap?

In deze scriptie neem ik de rechtspositie van de donor als uitgangspunt. Uitgangspunt van een onbekende donor is dat hij een medemens helpt een kindwens te vervullen maar verder geen bemoeienis met kind en wensouders wil. Hij heeft er belang bij om geen hinder te ondervinden van zijn donatie, doordat hij wordt aangesproken tot bijvoorbeeld het betalen van alimentatie of door bekend te worden bij het kind. Evenzo willen de ouders niet gestoord worden door een donor tijdens het vormen van een hecht gezin. Bij een bekende donor ligt dit van aanvang af anders. Er is contact tussen de donor en de ouder(s), waarbij afspraken zijn gemaakt. Meestal is daarbij ook voorzien in een rol van de donor in het leven van het kind.

Wat wil, kan en mag een donor en wat niet? En wat is rechtens als een bekende donor in eerste instantie ‘slechts’ wilde doneren maar bij het zien van ‘zijn’ kind toch familierechtelijk wil integreren? Zijn er mogelijkheden voor de donor om alsnog datgeen te bereiken wat hij graag wil? Immers, niets is zo veranderlijk als een mens, zo illustreert een rechterlijke uitspraak in Engeland.⁸

“One of the things that struck me most forcefully in this case was how, notwithstanding that they were all highly intelligent and self-possessed individuals, biology had ambushed all of the adults in one way or another, whether it be in the unexpected impact of the arrangements for D’s conception or the unanticipated strength of emotions once D was born.”

Door de berichtgeving in diverse kranten, zoals ik aan het begin van dit hoofdstuk vermeldde, lijkt het alsof de juridische mogelijkheden na donatie anders kunnen worden dan ten tijde van de donatie. Dit kan positief zijn indien de donor meer wil dan was afgesproken maar ook negatief ingeval de donor geen bemoeienis met het

⁸ The honourable Justice Black in re D (Contact and PR: Lesbian mothers and known father) No. 2 (2006) EWHC 2 Fam, par.65.

kind wil maar echter wel voor een onderhoudsplicht wordt aangesproken. Welke zijn de rechten van een donor ten tijde van doneren maar ook gedurende de rest van zijn leven? Waar mag een donor juridische zekerheid aan ontlene? En geldt dit nog steeds sinds de invoering van de Wet lesbisch ouderschap op 1 april 2014? Deze vragen wil ik onderzoeken voor zowel de bekende als de onbekende donor.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zal ik in beeld brengen wat in deze situaties ieders belangen, rechten en plichten zijn, waar deze met elkaar (kunnen) botsen en wat in die gevallen prevaleert.

De onderliggende onderzoeksvragen zijn dan ook:

Wat zijn de belangen en de (belangrijkste) rechten en plichten van de diverse actoren bij zaaddonorschap, te weten: de zaaddonor, de moeder, de partner en het kind bij zaaddonorschap?

1.3 Methodiek

Door middel van literatuuronderzoek wil ik komen tot de beantwoording van de zojuist vermelde onderzoeksvragen. Hiervoor heb ik wetteksten, parlementaire geschiedenis, jurisprudentie, juridische literatuur en (in verband met het maatschappelijk belang) krantenartikelen geraadpleegd.

In deze scriptie komen, zoals gezegd, de belangen van de diverse actoren bij zaaddonorschap aan de orde, waarbij de rechtspositie van de donor als uitgangspunt wordt genomen. Vanwege de verscheidenheid aan wensen, rechten en plichten kunnen belangen botsen. In deze scriptie zal ik mij om praktische redenen vooral richten op heterostellen (medische indicatie) en twee vrouwelijke partners met een kinderwens (sociale indicatie) die via kunstmatige inseminatie met donorzaad (KID) een kind op de wereld zetten.

1.4 Leeswijzer

In het vervolg van deze scriptie staat aan het begin van ieder hoofdstuk gedetailleerd vermeld wat daarin wordt besproken. Op hoofdlijnen betekent dit in het kort dat in het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 2, wordt stilgestaan bij de onbekende donor. De rechten en plichten die bij dit soort donorschap horen, zijn vastgelegd in de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting (Wdkb). De noodzaak van deze wet, de

totstandkoming, het doel en de toepassing daarvan komen uitgebreid aan de orde. Daarbij wordt met name aandacht besteed aan de wettelijke regels inzake onbekend donorschap.

In hoofdstuk 3 staat de bekende donor centraal. De toegankelijkheid van afstammingsinformatie voor kinderen van bekende donoren is niet wettelijk geregeld. Als hen niet verteld wordt wie de biologische vader is (als ze al op de hoogte worden gesteld dat ze door een donor zijn verwekt) dan is dit voor het kind niet via een register te achterhalen, zoals bij de onbekende donor het geval is. Veelal is, de naam zegt het al, de bekende donor wel bekend. Voor de bekende donor bestaan mogelijkheden om een grotere rol te spelen in het leven van het kind dan alleen de persoon die zaad gedoneerd heeft. Welke deze mogelijkheden zijn en wat deze grotere rol is, wordt uitgebreid besproken in hoofdstuk 3. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 een samenvatting gegeven van het onderzoek betreffende de onbekende en bekende donor en de bijbehorende rechten, plichten en belangen. Daarnaast geef ik aanbevelingen om verbeteringen binnen het personen- en familierecht en dan met name het donorschap te realiseren.

2 De ‘onbekende’ zaaddonor

Een kind vertellen over zijn of haar KID-afkomst voorkomt dat ouders levenslang een geheim moeten bewaren, dat het kind over zijn of haar ontstaan te horen krijgt van anderen (mogelijk traumatisch), of dat onbedoeld uit (het tegenwoordig meer en meer toegepaste) genetisch onderzoek blijkt dat zijn of haar vader/moeder niet de biologische vader/moeder is.⁹ Voor paren van hetzelfde geslacht zal de kennis over het gebruik van zaaddonatie (of eiceldonatie) of andere medische technieken (het gebruik van twee eicellen kan tegenwoordig ook en klonen is eveneens mogelijk) geen verrassing zijn.

In Nederland werd KID in 1948 een reguliere behandelingsvorm binnen de gynaecologie.¹⁰

In dit hoofdstuk komt in paragraaf 1 het afstammingsrecht aan de orde. Eerst wordt toegelicht waarom het afstammingsrecht van belang is, wat hiervan de rechtsgevolgen zijn en hoe deze rechtsgevolgen via juridisch ouderschap ontstaan. Daarna wordt in paragraaf 2 de weg beschreven die heeft geleid tot de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting (Wdkb) in 2004 die de openheid over afstammingsgegevens heeft verbeterd om zo de donor te (kunnen) achterhalen. Inherent aan het tot stand komen van de zojuist genoemde wet was de discussie over de anonimiteit van doneren. Na de behandeling van de keuze om deze anonimiteitswaarborg op te heffen, wordt besproken welke procedure het kind moet doorlopen om de donor te traceren.

2.1 Afstammingsrecht

Grote twijfels en onbeantwoorde vragen over familiebanden laten diepe sporen na in het leven van mensen. Want leven in het ongewisse, of het nu gaat om ‘oorlogs-’ of

⁹ Ik benadruk dat ik in deze scriptie om praktische redenen (omvang onderzoek) niet spreek over eiceldonatie.

¹⁰ De Bruyn 2001, p. 311.

‘bevrijdingskinderen’, adoptiezaken of het vermoeden voortgekomen te zijn uit overspel, veroorzaakt doorgaans veel verdriet.¹¹ Het is voor een kind van belang om te weten wie de biologische ouders zijn; dit wordt tegenwoordig steeds vaker onderschreven.

Dit blijkt onder meer uit televisieprogramma's zoals 'Spoorloos' waarin gezocht wordt naar biologische ouders. De aangrijpende nieuwe documentaire 'Generation Cryo' op de televisiezender MTV laat zien waar kinderen van anonieme spermadonoren mee te maken krijgen naarmate ze ouder worden. In dit televisieprogramma betreft het ouder worden in leeftijd maar de wetenschap wie de biologische ouders zijn speelt ook wanneer de donorkinderen zelf kinderen krijgen. De donorkinderen worden dan geconfronteerd met uiterlijke kenmerken en gedrag wat zij van hun kind wel kunnen herleiden naar zichzelf of hun partner. Hierdoor wordt extra benadrukt dat de donorkinderen dat zelf niet kunnen afleiden. Ook de recente komst van de Fiom KID-DNA Databank die de mogelijkheid biedt aan donoren, donorkind(eren) of halfbroers en halfzussen om elkaar te vinden, is ontstaan door de behoefte te weten met wie een kind een bloedband heeft.¹² Al die verschillende zoektochten illustreren dat de biologische ouders een zeer belangrijke rol in iemands leven kunnen spelen. Wanneer een zoektocht uiteindelijk slaagt en er een ontmoeting plaatsvindt, is dit dan ook vaak een emotionele gebeurtenis. Dat deze ontmoeting soms ook teleurstellend kan zijn, is niet uit te sluiten.¹³ Ongeacht de mogelijke nadelen (geboren uit een incestueuze relatie of verwekt door een verkrachter, bijvoorbeeld) die in bepaalde situaties aan afstammingsinformatie kunnen kleven, is algemeen bekend dat de meeste mensen normaal gesproken geïnteresseerd zijn in hun afkomst.¹⁴

2.1.1 Maatschappelijk belang afstammingsrecht

Er zijn verschillende redenen voor een kind om te willen weten wie hun biologische ouders zijn. Weten van wie het afstamt is voor het kind van belang voor:¹⁵

- De identificatiefunctie: op wie lijk ik?
- De sociologische functie: tot welke gezinseenheid behoor ik?

¹¹ <https://www.tvblik.nl/dna-onbekend.nl/>.

¹² <https://www.Fiom.nl/>.

¹³ Van Raak-Kuiper 2007, p. 133.

¹⁴ Van Raak-Kuiper 2007, p. 133.

¹⁵ Vlaardingebroek e.a. 2008, p. 205.

- Het psychologisch belang: je achtergrond (‘wortels’) kennen.
- Het medisch belang: weten of er bepaalde ziekten/afwijkingen voorkomen.

2.1.2 Juridisch belang afstammingsrecht

Juridisch ouderschap (juridisch bloedverwantschap c.q. ouder volgens de wet) ontstaat door geboorte, maar ook door erkenning, gerechtelijke vaststelling van het vaderschap en door adoptie.¹⁶ De hieraan verbonden rechtsgevolgen worden familierechtelijke betrekkingen genoemd.¹⁷

Een kind kan volgens de wet niet meer dan twee juridische ouders hebben.¹⁸ Meer soorten ouders is wel mogelijk (ook biologisch, inmiddels¹⁹). In veel gezinnen zal biologisch ouderschap samenvallen met sociaal en juridisch ouderschap. Dit is anders bij pleeg-, stief en adoptiekinderen of bij partners van hetzelfde geslacht. Dit geldt ook indien een donor bij het ontstaan van het kind een rol heeft gespeeld. Het genetisch materiaal wordt dan geleverd door de donor waardoor sprake is van biologische bloedverwantschap. Er is dan geen sprake van sociaal ouderschap omdat de donor het kind niet verzorgt en opvoedt. Ook is er dan geen sprake van juridisch ouderschap met de daarbij behorende rechtsgevolgen omdat de donor niet in een familierechtelijke relatie tot het kind staat.

Juridisch ouderschap betreft de optimale regeling van de ouder-kind relatie. Het totale pakket aan rechten en plichten, met name te vinden in Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, is hieraan direct verbonden voor zowel het kind richting zijn ouders als de ouders richting het kind.²⁰ Denk hierbij aan het verkrijgen van een nationaliteit, naamrecht en aspecten rondom de zorgrelatie zoals, gezag, omgangsrecht, onderhoud, informatieplicht, zorgplicht en erfrecht.²¹

Inhoudelijk komt een aantal van de zojuist genoemde aspecten nader aan bod bij het bespreken van de bekende donor in hoofdstuk 3.

¹⁶ Art. 1:3 BW.

¹⁷ Art. 1:197 BW.

¹⁸ Art. 1:204 lid 1e BW.

¹⁹ Eerste baby van drie ouders geboren. Voor het eerst is een baby geboren uit twee eicellen. Abraham Hassan heeft dna van drie ouders: twee moeders en een vader. Het jongetje kwam vijf maanden geleden gezond ter wereld in een ziekenhuis in New York. De geboorte werd dinsdag bekendgemaakt door wetenschapstijdschrift New Scientist. De Volkskrant 27 september 2016.

²⁰ *Kamerstukken II* 1995/96, 24649, 3, p.16.

²¹ Vlaardingebroek e.a. 2008, p. 205.

2.2 Ontstaan juridisch ouderschap

Het juridisch vaderschap is neergelegd in artikel 199 Boek 1 BW. Dit artikel geeft in de aanhef en onder sub a aan: ‘vader van een kind is de man: a. die op het tijdstip van de geboorte van het kind met de vrouw uit wie het kind is geboren, is gehuwd of een geregistreerd partnerschap is aangegaan, tenzij (...)’. Dit betekent dat de echtgenoot/geregistreerd partner-man voor de wet de vader is en waarbij wordt vermoed dat hij ook de biologische vader is (fictieve afstamming). Dit hoeft niet zo te zijn, bijvoorbeeld bij het gebruik van het zaad van een donor. De echtgenoot/geregistreerd partner-man is dan door het huwelijk automatisch de juridisch vader, terwijl het genetisch materiaal door een derde is geleverd. Juridisch vaderschap ontstaat volgens artikel 199 sub b Boek 1 BW ook wanneer de man wiens huwelijk of geregistreerd partnerschap met de vrouw binnen 306 dagen voor de geboorte van het kind door de dood is ontbonden.

Indien het kind maar één juridische ouder heeft kan de man het kind ook erkennen op grond van artikel 1:199 sub c BW, mits artikel 1:207 lid 2 onder a BW niet geldt (‘vaststelling van het ouderschap kan niet geschieden, indien: a. het kind twee ouders heeft; ...’). Sinds 1 april 2014 kan een gehuwde man ook het kind van een andere vrouw dan zijn echtgenote buiten de rechter om erkennen, zie artikel 1:204 BW.²² Erkennen is een eenvoudige procedure bij de ambtenaar van de burgerlijke stand die de gegevens in de basisadministratie aanpast. Ook is de man juridisch de vader als zijn vaderschap gerechtelijk wordt vastgesteld.²³ Hiervoor is dan een gerechtelijke procedure nodig. Daarnaast is adoptie een mogelijkheid om het juridische vaderschap te verkrijgen.²⁴ In het volgende hoofdstuk over de bekende donor zal ik hier nader op ingaan.

Moeder en kind zijn sterk met elkaar verbonden, niet in de laatste plaats omdat dit tijdens de zwangerschap letterlijk het geval is maar ook juridisch. De vrouw uit wie het kind geboren is, is van rechtswege de moeder van het kind zo blijkt uit artikel 1:198 aanhef en onder a BW.

²² Van Mourik en Nuytinck 2015, p. 199.

²³ Art. 1:199 lid d BW.

²⁴ Art. 1:199 lid e BW.

Daarnaast volgt verder uit artikel 1:198 onder b BW dat ook moeder is degene die op het tijdstip van de geboorte van het kind is gehuwd of door een geregistreerd partnerschap is verbonden met de vrouw uit wie het kind is geboren. Wettelijke voorwaarde is wel dat het kind is verwekt door kunstmatige donorbevruchting als bedoeld in artikel 1, onder c, sub 1, van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting en een door de stichting, bedoeld in die wet, ter bevestiging hiervan afgegeven verklaring is overgelegd, waaruit blijkt dat de identiteit van de donor aan de vrouw bij wie de kunstmatige donorbevruchting heeft plaatsgevonden onbekend is (tenzij de in deze wettelijke regeling genoemde uitzondering van toepassing is, zie tekst van het artikel). Moeder van een kind is ook de vrouw die het kind heeft erkend; wier ouderschap gerechtelijk is vastgesteld; of die het kind heeft geadopteerd.²⁵

Vóór de inwerkingtreding van de Wet lesbisch ouderschap op 1 april 2014 kon de duomoeder alleen via een adoptieprocedure juridisch ouder worden. De Parlementaire Geschiedenis van deze wetswijziging onderbouwt de nieuwe keuze als volgt. Nadeel van de destijds bestaande regeling was dat de tussenkomst van een rechter vereist was, zo blijkt uit artikel 1:227 lid 1 BW. Een advocaat moest worden ingeschakeld, wat kosten meebracht. Daarnaast vergde de procedure tijd en kon de duomoeder het gevoel hebben dat ze ‘gekeurd’ moest worden om als ouder te fungeren. Dit correspondeerde niet met het ontstaan van het ouderschap van een mannelijke partner van de moeder zoals hierboven beschreven. Door de komst van de Wet lesbisch ouderschap worden beide situaties gelijk getrokken en ontstaat ook het duomoederschap van rechtswege door huwelijk of geregistreerd partnerschap indien voldaan is aan de hierboven beschreven wettelijke voorwaarden. Indien sprake is van een huwelijk of geregistreerd partnerschap en kunstmatige bevruchting via een aantoonbare, onbekende donor heeft plaatsgevonden, dan is de duomoeder met terugwerkende kracht vanaf het moment van de geboorte de juridische ouder. Ook indien de duomoeder is overleden, is zij juridisch de ouder vanaf de geboorte van het kind indien ook in deze situatie voldaan is aan de wettelijke vereisten. Deze vereisten zijn volgens artikel 1:198 onder lid b BW dat de verklaring afgegeven door de Stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting bij de aangifte van het kind aan de

²⁵ Art. 1:198 lid c t/m e BW.

ambtenaar van de burgerlijke stand overlegd wordt en de kunstmatige bevruchting vóór het overlijden heeft plaatsgevonden. Doordat de datum van bevruchting wordt geregistreerd is dit nauwkeurig na te gaan.²⁶ Er wordt dan vanuit gegaan dat de duomoeder betrokken is geweest bij de beslissing tot kunstmatige bevruchting en dat het de intentie van beide partners was het ouderschap op zich te nemen. Het duurzame verband (huwelijk/geregistreerd partnerschap) van de moeders en het onbekende donorschap (met daarin besloten de keuze dat de biologische vader geen rol zal spelen in de verzorging en opvoeding van het kind) rechtvaardigen het ontstaan van het ouderschap van de duomoeder van rechtswege.²⁷

Indien er geen sprake is van een huwelijk of geregistreerd partnerschap of de donor wél bekend is, bestaat de mogelijkheid voor de duomoeder om het moederschap te verkrijgen door erkenning. Een vrouw kan niet alleen een kind erkennen van de moeder uit wie het kind is geboren, maar ook het kind van de persoon die door adoptie ouder is geworden. Erkenning heeft, evenals het ontstaan van het ouderschap van rechtswege, voor de duomoeders het voordeel boven adoptie, dat het juridisch ouderschap buiten de rechter om tot stand komt. De procedure is eenvoudig en hieraan zijn weinig tot geen kosten verbonden. De erkenning leidt er voorts toe dat een kind gemakkelijker twee ouders kan krijgen, als er tussen de moeder en de biologische vader een verschil van mening bestaat over de persoon van de tweede juridische ouder. De moeder besluit in beginsel wie de juridische ouder wordt van het kind: de bekende zaaddonor of de duomoeder.²⁸ Hierover volgt meer in het navolgende hoofdstuk over de bekende donor.

2.2.1 Ontkenning vaderschap en duomoederschap

De regeling van het verzoek tot ontkenning van het vaderschap is opgenomen in artikel 1:200 BW; hierop kan een beroep kan worden gedaan door de vader, de moeder en het kind. De vader en moeder kunnen dit echter niet doen indien de man vóór het huwelijk of geregistreerd partnerschap wist van de zwangerschap²⁹ of indien

²⁶ *Kamerstukken II* 33032, 3, p.14.

²⁷ *Kamerstukken II* 2011/12, 33032, 3, p. 7.

²⁸ MvT, *Kamerstukken II*, p. 7 en 8.

²⁹ Art 1:200 lid 2 BW.

hij met de daad die de verwekking van het kind tot gevolg kan hebben, heeft ingestemd.³⁰

Een verzoek tot ontkenning van het duomoederschap is eveneens mogelijk. Dit kan gedaan worden op grond van artikel 1:202a lid 1 BW door de duomoeder, de moeder of het kind. Ook hier kan de ontkenning niet verwezenlijkt worden indien de duomoeder vóór het huwelijk of geregistreerd partnerschap op de hoogte was van de zwangerschap of instemde met de kunstmatige bevruchting.³¹

Voor de gehuwde of geregistreerde vader en voor de duomoeder is de grondslag van de ontkenning hetzelfde, nl. dat zij niet de biologische ouder zijn. Een belangrijk verschil daarbij is dat het bij de duomoeder op voorhand duidelijk is dat zij niet de biologische moeder is. Hierdoor speelt de bewijslast hiervan niet en hierdoor verschillen ook de termijnen waarbinnen een verzoek tot ontkenning kan worden gedaan. Bij de vader kan namelijk pas veel later het vermoeden ontstaan dat hij niet de biologische ouder is. Dit verschil leidt er ook toe dat een verzoek tot ontkenning van het duomoederschap door een meerderjarig kind tussen de achttien en eenentwintig jaar vrijwel altijd slaagt.³² Het kind zou in theorie dan de mogelijkheid hebben om het juridisch ouderschap van de duomoeder in te wisselen voor het juridisch ouderschap van zijn biologische vader. Deze behoefte kan aanwezig zijn als de duomoeder bijvoorbeeld geen rol in het leven van het kind heeft gespeeld doordat zij kort na de geboorte is vertrokken.³³ Dit biedt de mogelijkheid voor de donor om juridisch verbonden te worden aan het kind. Stel dat het kind hem traceert en een relatie volgt dan bestaat deze mogelijkheid. In de praktijk zal dit niet snel het geval zijn. In de meeste gevallen wordt het kind door zijn ouders opgevoed of is er enige vorm van contact. Om dan het duomoederschap te ontkennen is een grote stap. Volgens De Kluiver en Samadi is dit echter een schijnoplossing, aangezien zij het zeer onwaarschijnlijk vinden dat een kind dat door twee moeders is opgevoed, ‘plots’ besluit zijn donor te erkennen als vader.³⁴ Het zal dus vooral gaan om de uitzonderingsgevallen, waarin het kind, volgens artikel 1:202a lid 4 BW, binnen drie

³⁰ Art 1:200 lid 3 BW.

³¹ Art 1:202a lid 2 BW.

³² Wortmann & van Duivendijk-Brand 2015/115.

³³ *Kamerstukken II* 2011/12, 33032, 3, p. 16.

³⁴ De Kluiver en Samadi 2014.

jaren nadat het meerderjarig is geworden het verzoek tot ontkenning bij de rechtbank kan indienen. Het rechtsgevolg van een ontkenning is dat het kind met terugwerkende kracht vanaf de geboorte alleen in familierechtelijke betrekking tot de moeder uit wie het kind geboren is, staat.³⁵

Juridisch gezien kan de donor, indien hij en kind dit wensen, het kind vervolgens erkennen en zo een familierechtelijke betrekking tussen kind en de biologische vader tot stand brengen.³⁶

2.2.2 Zaaddonor en verwekker

Vanwege de verschillende juridische gevolgen, is het van belang om duidelijkheid te scheppen over de betekenis van de begrippen zaaddonor en verwekker. De begrippen donor en verwekker zijn geen synoniemen van elkaar, maar juridisch gezien twee op zichzelf staande entiteiten met, zoals gezegd, afzonderlijke juridische gevolgen. Het onderscheid is gebaseerd op het wel of niet op natuurlijke wijze verwekken van een kind. Dit is bevestigd door de Hoge Raad die heeft geoordeeld dat de wetgever aan het in art. 1:204 lid 3 BW gebezigde begrip "verwekker" uitdrukkelijk een beperkte betekenis heeft toegekend, namelijk uitsluitend die van de man die samen met de moeder op natuurlijke wijze het kind heeft laten ontstaan. Op grond van deze door de wetgever bedoelde beperkte betekenis is er geen ruimte om onder dit begrip tevens de donor te verstaan (het recht op family life van de donor was echter een andere vraag, zie het arrest).³⁷

³⁵ Art. 1:202 BW en Art. 1:202 b lid 2 BW

³⁶ Art. 199 lid c BW, Van Mourik en Nuytck 2015, p. 189

³⁷ Hoge Raad 24 januari 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF0205:3.3 Het Hof heeft in rov. 4.7 geoordeeld dat de wetgever aan het in art. 1:204 lid 3 BW gebezigde begrip "verwekker" uitdrukkelijk een beperkte betekenis heeft toegekend, namelijk uitsluitend die van de man die samen met de moeder op natuurlijke wijze het kind heeft laten ontstaan, en dat deze beperkte betekenis geen ruimte biedt om onder dit begrip tevens de donor te verstaan. In een geval als het onderhavige biedt de praktijk, aldus het Hof, in zoverre de mogelijkheid tegemoet te komen aan de intentie van de donor om als vader te worden erkend, dat de moeder kan besluiten hem schriftelijk toestemming tot erkenning van het kind te verlenen, doch in dit geval is de moeder daartoe niet bereid gebleken. Het Hof concludeert in rov. 4.8 dat, nu het bepaalde in het derde lid van art. 1:204 BW geen grond biedt tot behandeling van het verzoek van de man tot vervangende toestemming om [het kind] te erkennen, het de man niet in dat verzoek kan ontvangen.

3.4 Het middel klaagt in de eerste plaats dat het Hof art. 8 EVRM heeft geschonden door de man niet-ontvankelijk te verklaren. Het Hof had moeten onderzoeken, aldus - samengevat - de klacht, of tussen de man en het kind "family life" in de zin van art. 8 EVRM bestaat.

3.5 Vooropgesteld zij dat het Hof met juistheid op grond van de wetsgeschiedenis van art. 1:204 BW, zoals weergegeven in de conclusie van de Advocaat-Generaal onder 2.2 en 2.3, heeft geoordeeld dat art. 1:204 lid 3 BW niet geldt voor de biologische vader die niet is de verwekker van het kind. Zulks laat echter onverlet de gelding van het bepaalde in art. 8 EVRM. Ingevolge dit artikel heeft de

De donor heeft zijn zaad afgestaan ten behoeve van kunstmatige bevruchting van de moeder. Hij heeft het kind daarmee niet samen met de moeder verwekt, aldus de *Parlementaire Geschiedenis*.³⁸

De onbekende zaaddonor is een donor van wie de identiteit tijdens de bevruchting en in ieder geval gedurende de eerste zestien levensjaren van het kind onbekend is. Daarna is de donor traceerbaar, waardoor de onbekendheid kan worden opgeheven. Of dat gebeurt, is afhankelijk van het kind.³⁹ De procedure van het achterhalen van de onbekende donor zal worden behandeld in paragraaf 2.2.3.

Een (onbekende) donor die via een spermabank heeft gedoneerd en nimmer de intentie heeft gehad een rol in het leven van het kind te spelen is (mede) verantwoordelijk voor het bestaan van het kind. Deze man is meer dan enkel een leverancier van donorzaad, maar is degene van wie het kind afstamt. In de *Wdkb* is vastgelegd dat deze verantwoordelijkheid met zich brengt dat een donor niet geheel anoniem kan doneren en dus zijn medische, sociale en persoonlijke gegevens dient te verstrekken. In deze gegevens kan het kind inzage krijgen en te zijner tijd kan het kind zelfs achterhalen wie zijn of haar biologische vader is. De wettelijke verantwoordelijkheid van de donor houdt daar echter op.⁴⁰ Dat een donor minder vérgaand verantwoordelijk wordt geacht dan de juridische ouders blijkt uit het ontbreken van de juridische betrekkingen. De intentie van de donor is de wensouders te helpen; dat is hetgeen deze juridisch ‘verminderde’ verantwoordelijkheid rechtvaardigt.⁴¹

2.3 Afstammingsinformatie

In Nederland was het lange tijd gebruikelijk een kind niet te vertellen dat het via medewerking van een donor was ontstaan.⁴² Halverwege de ‘vrije’ jaren zeventig werd dat automatisme in de samenleving doorbroken waardoor steeds meer kinderen

biologische vader die "family life" heeft met zijn kind, ongeacht de wijze waarop de zwangerschap is ontstaan, recht op bescherming van dit "family life".

Het Hof was ingevolge art. 8 *EVRM* verplicht na te gaan of de man voldoende concrete omstandigheden had gesteld op grond waarvan het bestaan van "family life" tussen hem en het kind kon worden aangenomen. Het Hof heeft dit echter nagelaten. Het oordeel van het Hof de man niet in zijn verzoek te ontvangen alleen omdat het bepaalde in art. 1:204 lid 3 *BW* geen grond biedt tot behandeling van het verzoek van de man tot vervangende toestemming om [het kind] te erkennen, is derhalve in zoverre op een onjuiste rechtsopvatting gebaseerd.’

³⁸ *Kamerstukken II* 96/97, 24649, 6, p. 14.

³⁹ *Kamerstukken II* 2011/12, 33032, 3.

⁴⁰ Van Raak-Kuiper, *FJR* 2008, 96.

⁴¹ Van Raak-Kuiper 2007, p. 81.

⁴² Ploem en Dondorp 2013, 5.

op zoek gingen naar hun biologische ouders.⁴³ Door deze openheid kwam ook de anonimiteit van de donor ter discussie te staan. Deze verandering hing samen met de opkomst van KID op sociale indicatie (voor lesbische paren en alleenstaande vrouwen) en gewijzigde opvattingen over het belang van het kind om, met het oog op een evenwichtige ontwikkeling tot volwassen individu, de eigen biologische afstamming te kunnen kennen.⁴⁴

Dat een kind recht heeft op kennisname van informatie over de eigen identiteit wordt internationaal erkend en is af te leiden uit artikel 7 van het Verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK 1989), waarvan het eerste lid luidt:

‘Het kind wordt onmiddellijk na de geboorte ingeschreven en heeft vanaf de geboorte het recht op een naam, het recht een nationaliteit te verwerven en, voor zover mogelijk, het recht zijn of haar ouders te kennen en door hen te worden verzorgd’.

In dit verband is ook artikel 8 EVRM van belang, waaruit blijkt dat *‘een ieder heeft recht op respect van zijn privé-leven, familie- of gezinsleven’*. Een vergelijkbare bepaling is opgenomen in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (2000/C 364/01).

Dit recht omvat onder andere het recht op identiteit en persoonlijke ontwikkeling.⁴⁵ De verdragsluitende staten zijn door dit verdrag, naast negatieve verplichtingen in de vorm van het onthouden van inmenging van bepaalde rechten, zogenaamde positieve verplichtingen aangegaan. Positief zijn de verplichtingen in de zin dat gewaarborgd moet zijn dat iedereen de hem toegekende rechten in het verdrag kan uitoefenen. Dat kan voor wat betreft artikel 8 EVRM tot tegenstrijdigheden leiden. Hetzelfde geldt voor de lidstaten van de EU waar het betreft het Handvest voornoemd.

Waar aan de ene kant het belang van het kind in het geding is, kan tegelijkertijd aan de andere kant het respect voor het privéleven van de ouder aan de orde zijn. Het kind is op zoek naar gegevens over zijn afstamming, uit nieuwsgierigheid of omdat het worstelt met het feit niet te weten van wie hij/zij afstamt. Een moeder kan het belangrijk vinden deze informatie niet te willen vrijgeven en vindt dat dit uit respect voor haar privéleven niet hoeft. Zij wil wellicht niet vertellen met wie zij het bed

⁴³ Vlaardingerbroek e.a. 2008, p. 255.

⁴⁴ De Bruyn 2001, p. 309-313.

⁴⁵ Van Raak-Kuiper 2007, p. 32.

gedeeld heeft, of zij wil de donor beschermen. Door de tijd heen is hierover veel lagere jurisprudentie⁴⁶ geweest, die uiteindelijk voor Nederland heeft geleid tot het oordeel van de Hoge Raad dat het recht van het kind te weten van wie het afstamt zwaarder weegt dan het recht van andere belanghebbenden: het recht van het kind prevaleert, aldus de Hoge Raad.

Sinds het opstellen van het Europese verdrag van de rechten van de mens (1950) zijn er in de praktijk vele samenlevingsvormen bijgekomen. Te denken valt aan partners van hetzelfde geslacht, of partners die allebei kinderen uit een eerdere relatie hebben. Met andere woorden: het familie- of gezinsleven is heden ten dage veel meer divers dan ten tijde van de totstandkoming van het verdrag. Daarom was het noodzakelijk de onder artikel 8 EVRM beoogde bescherming uit te breiden, hetgeen sindsdien dan ook meermaals is geschied.⁴⁷ Op die manier vallen ook de meer recente samenlevingsvormen onder het verdrag. Het Europese Hof heeft de weg daartoe geopend door het EVRM op te vatten als ‘*a living instrument, tot be interpreted in the light of the present-day conditions*’.⁴⁸ Hierdoor correspondeert de wetgeving met de samenleving in de praktijk en vallen ook samenlevingsvormen anders dan de traditionele heterorelaties onder het verdrag. Inmiddels biedt het Handvest van de EU eenzelfde mogelijkheid.

2.3.1 Jurisprudentie

In de Nederlandse rechtspraak is in een aantal belangrijke uitspraken geoordeeld dat een kind het recht heeft om te weten van wie het afstamt. Dit betrof met name de Valkenhorstarresten. Hierin wilden (inmiddels volwassen geworden) kinderen die waren opgegroeid in een instelling, bedoeld voor zorg en begeleiding van ongehuwde moeders, informatie inwinnen over hun biologische ouders. In de Valkenhorst I zaak wilde de instelling dit echter afhankelijk laten zijn van

⁴⁶ HR 15 april 1994, NJ 1994, 608, r.o. 3.4.3: ‘Wat betreft de onderlinge rangorde tussen enerzijds het recht van een meerderjarig natuurlijk kind als De R. om te weten door wie het is verwekt, en anderzijds het (in het recht op respect voor haar privé leven besloten) recht van de moeder om zulks ook tegenover haar kind verborgen te houden, moet — anders dan het Hof klaarblijkelijk tot uitgangspunt heeft genomen — worden geoordeeld dat het recht van het kind prevaleert. Behalve door het vitaal belang van dit recht voor het kind wordt deze voorrang daardoor gewettigd dat de natuurlijke moeder in de regel mede verantwoordelijkheid draagt voor het bestaan van dat kind. Opmerking verdient in dit verband nog dat het te dezen niet gaat om kunstmatige donorinseminatie.’

⁴⁷ Haar 2004, p. 9.

⁴⁸ EHRM 25 april 1978, Series A, vol. 26 (Tyler case).

toestemming van de (inmiddels overleden) moeder en verwees zij naar de vertrouwensfunctie die de instelling nastreeft.⁴⁹ In de Valkenhorst II zaken ging het om hetzelfde geval, met dien verstande dat het volwassen geworden kind de identiteit van haar biologische vader wil leren kennen en de nog levende moeder die toestemming voor inzage in haar persoonlijke dossier weigerde.

In cassatie oordeelde de Hoge Raad dat weten van wie men afstamt, net als onder andere respect voor privéleven en het recht op vrijheid van gedachten, als persoonlijkheidsrecht kan worden aangemerkt.⁵⁰ Dit is echter geen absoluut recht en het moet wijken indien andere belangen zwaarder wegen. In casu was sprake van het belang te weten van wie men afstamt, maar ook van het maatschappelijk belang dat men er vanuit moet kunnen gaan dat hulpverlening vertrouwelijk is. Geoordeeld werd dat het recht van het kind te weten van wie het afstamt voorrang heeft boven het recht van de moeder op respect voor haar privéleven (de Hoge Raad sloot hiervan overigens uitdrukkelijk kunstmatige inseminatie uit, zie het arrest van 15 april 1994). Dit werd onderbouwd met de gedachte dat afstammingsinformatie van vitaal belang is voor het kind en de moeder medeverantwoordelijk is (incest en verkrachting daar niet onder meegerekend) voor het bestaan van het kind.⁵¹ Met andere woorden, het kind heeft geen keuze gehad wel of niet verwekt te worden. De moeder daarentegen heeft/had die keuze in de meeste gevallen wel. In dat opzicht is de juridische uitkomst dat het recht van het kind op afstammingsinformatie voorrang krijgt ten opzichte van het recht van de moeder dit voor haarzelf te willen houden mijns inziens gerechtvaardigd. Toegepast op het onderwerp van deze scriptie: het kan zijn dat de moeder de identiteit van de donor niet wil prijsgeven, omdat zij deze voor haarzelf wil houden of omdat dit de wens van de donor is. Zowel de belangen van de moeder alsook de belangen van de donor zijn ondergeschikt aan het belang van het kind te weten van wie het afstamt. Zoals in paragraaf 2.2 is verwoord, is ook de donor medeverantwoordelijk voor het ontstaan van het kind. Daarmee is ook mijns inziens gerechtvaardigd zijn belang rechtens achter te stellen ten opzichte van het belang van het kind op afstammingsinformatie.

⁴⁹ Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, *NJ* 1991, 796.

⁵⁰ HR 15 april 1994, *NJ* 1994, 608, r.o.3.2.

⁵¹ HR 15 april 1994, *NJ* 1994, 608, r.o.3.4.3.

Dat ieder kind het recht heeft om te weten wie de biologische ouders zijn is niet te borgen voor alle kinderen die met zaad van een donor zijn verwekt. In de gevallen waar duidelijk is dat een derde hieraan heeft meegewerkt via een spermabank of kliniek wordt de afstamming wettelijk vastgelegd. Daarmee kan voor die kinderen worden voldaan aan het recht te weten van wie zij afstammen, mits deze kinderen zelf ook op de hoogte van deze wijze van verwekken zijn. Daarmee wordt echter een juridisch nog onderontwikkeld punt blootgelegd, namelijk het recht op afstammingsinformatie in het geval er sprake is van een bekende donor of in het geval een kind langs natuurlijke weg is verwekt en het kind de biologische vader niet kent. In het geval de moeder de enige is die weet wie de biologische vader is, bijvoorbeeld in het geval van overspel of verkrachting, zou het kind haar om deze informatie kunnen verzoeken. Om het recht van afstammingsinformatie te effectueren zou de moeder hiertoe, conform de Valkenhorstarresten, verplicht moeten kunnen worden. Het belang van het kind prevaleert immers. Toch blijkt dit juridisch niet eenvoudig: het de moeder verplichten tot het verschaffen van dergelijke informatie is een inbreuk op haar privacy, die valt onder het zojuist besproken artikel 8 EVRM en artikel 7 Handvest. Hierdoor bestaat er volgens Kuiper een redelijke kans van slagen dat de moeder zich op grond van artikel 8 EVRM kan onttrekken aan het verzoek tot verschaffen van informatie, hoewel hieromtrent (nog) geen juridische procedures bekend zijn.⁵² Dit lijkt tegenstrijdig met het eerder weergegeven (prevalerende) recht van het kind op afstammingsinformatie. Maar het correspondeert wel met het feit dat het recht op afstammingsinformatie geen absoluut recht is en dat er sprake moet zijn van een belangenafweging. Bij die afweging wordt bepaald welk belang in de betreffende situatie prevaleert. Volgens Kuiper (t.a.p.) bestaat de kans dat het recht op privacy in bepaalde situaties prevaleert.

2.4 Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting (Wdkb)

2.4.1 Van anonieme naar onbekende donor

Met de indiening van het wetsvoorstel ‘Herziening van het afstammingsrecht’ in 1988 ontstond binnen Nederland een discussie omtrent de wettelijke vormgeving van

⁵² Kuiper, *PFR* 5 2014/10.7.

het recht van het kind op kennisname van de identiteit van de biologische ouders, en daarmee of volledig anoniem doneren nog passend is. Volgens de regering bood kennis over de afstamming mensen een basis.⁵³ De Nederlands-Belgische Vereniging voor Kunstmatige Inseminatie (NBVKI) is een vereniging van professionals die betrokken zijn bij de werving van zaaddonoren en de opslag van en behandeling met donorzaad (KID).⁵⁴ Zij vreesde, dat met het doorbreken van de anonimiteit van de zaaddonor, een enorme terugloop van donoren zou plaatsvinden. Door deze terugloop zou, met een toenemende vraag naar KID, het aantal bevruchtingen buiten de reguliere hulpverlening toenemen, waardoor onder andere gevreesd werd voor KID-toerisme naar België of Denemarken. Daarnaast speelde de vrees voor een ‘zwartzaadcircuit’, waarin het sperma niet meer gecontroleerd zou zijn op HIV. Door hier in Nederland de spermabanken als orgaanbank aan te merken is ook de kwaliteit en veiligheid van de invoer van donorsperma, die in de Wet veiligheid en kwaliteit lichaamsmateriaal aan de spermabanken is voorbehouden, inmiddels gewaarborgd⁵⁵ en is deze vrees naar men aanneemt weggenomen.

Ook zou daardoor de kans bestaan dat een ongewenst groot aantal kinderen van één donor gerealiseerd zou worden. En binnen al deze alternatieven zou het kind nog steeds geen toegang hebben tot zijn afstammingsgegevens.

Boven alles vreesde de regering mislukking van het beleid waarin ouders worden gestimuleerd openheid te betrachten over de verwekkingsstatus van hun kind.⁵⁶

Vanwege deze vermeende nadelen pleitte de werkgroep ‘Afstamming en donorinseminatie’, een orgaan bestaande uit voor- en tegenstanders van de opheffing van de anonimiteit, voor het donorpaspoort en het ‘tweesporenbeleid’.⁵⁷ Het donorpaspoort is een zelfbeschrijving van de donor met niet-persoonsidentificerende medische en psychologische gegevens. Deze gegevens konden door het kind (vanaf twaalf jaar) worden opgevraagd. Binnen het tweesporenbeleid konden ouders kiezen tussen sperma van een anonieme donor uit het A-loket, of van een donor uit het B-loket die zich op termijn bekend wil maken.⁵⁸ Voor kinderen voortgekomen uit zaad van donoren van het B-loket bestond de mogelijkheid de persoonsidentificerende

⁵³ *Kamerstukken II*, 1992/93, 23207, 3, p.1.

⁵⁴ <http://www.nbvki.nl/>.

⁵⁵ *Kamerstukken II*, 2000/01, 27844, 3.

⁵⁶ Van Raak-Kuiper 2007, p. 69.

⁵⁷ Van Raak-Kuiper 2007, p. 69.

⁵⁸ Van Raak-Kuiper 2007, p. 70 en De Bruyn, 2001, p. 309-313.

gegevens bij het bereiken van de 16-jarige leeftijd op te vragen. Dit alles vooruitlopend op de Wdkb.

In 2014 is gebleken dat de gegevens in de donorpaspoorten uit de jaren '80 en '90 niet altijd juist waren. Dit is aan het licht gekomen na de vergelijking van DNA van 34 mensen die dachten broer en zus te zijn. In 24 gevallen bleken ze verschillende vaders te hebben.⁵⁹

Dat over het opheffen van de anonimiteit geen consensus bestond, blijkt wel gezien de tijd die het gekost heeft voor de Wdkb tot stand kwam. Met de invoering van deze wet op 1 juni 2004⁶⁰ was de afschaffing van de anonimiteitswaarborg uiteindelijk een feit. Weten van wie je afstamt prevaleert boven de anonimiteit van de donor.

Opmerkelijk is dat het vervallen van de anonimiteitswaarborg van donoren geldt voor donaties na 1 juni 2004 en niet voor inseminaties.⁶¹ Met donaties gedaan vóór 1 juni 2004 kunnen nu dus nog steeds kinderen worden verwekt van wie de donor niet traceerbaar is. Donoren die anoniem willen blijven kunnen dat op deze manier ook. In de Wdkb is voor de donatiedatum en niet voor de inseminatiedatum zijn gekozen om een geleidelijke overgang van het oude naar het nieuwe systeem mogelijk te maken.⁶²

Dit creëert echter wel onduidelijkheid. In de praktijk kan het namelijk voorkomen dat van het ene kind de donor anoniem is en bij het andere kind de donor traceerbaar is. Met andere woorden voor kinderen die in dezelfde periode verwekt zijn, kan het

⁵⁹ <https://www.Fiom.nl>, nieuwsbericht dd. 4/8/2014, te raadplegen op de site van Fiom, geraadpleegd 24-10-2016.

⁶⁰ Stb. 2002, 240.

⁶¹ Art. 12 lid 2 en 3 Wdkb: Artikel 12 1 De op het tijdstip waarop artikel 4 in werking treedt bij natuurlijke personen of rechtspersonen aanwezige gegevens, bedoeld in artikel 2, worden op dat tijdstip aan de Stichting overdragen. 2 Tot de volledige inwerkingtreding van de wet kan de donor die voorafgaande aan de volledige inwerkingtreding daarvan zaadcellen of eicellen heeft afgestaan, tegenover de Stichting op schrift verklaren dat de op hem betrekking hebbende gegevens inzake geslachtsnaam, voornamen, geboortedatum en woonplaats niet worden verstrekt aan degene die weet of vermoedt dat hij is verwekt door en ten gevolge van kunstmatige bevruchting of aan diens ouders, indien een verzoek daartoe wordt gedaan. 3 De in het tweede lid bedoelde gegevens omtrent een donor die een verklaring als bedoeld in het tweede lid niet heeft afgelegd worden niet verstrekt aan degene die weet of vermoedt dat hij is verwekt door en ten gevolge van kunstmatige bevruchting of aan diens ouders dan met instemming van de donor. 4 Medische gegevens worden verstrekt overeenkomstig artikel 3, eerste lid, onder a. Gegevens omtrent fysieke kenmerken, opleiding en beroep, alsmede gegevens omtrent de sociale achtergrond en omtrent persoonlijke kenmerken, worden verstrekt overeenkomstig de artikelen 2, derde lid, en 3, eerste lid, onder b en c, en zesde en zevende lid.

⁶² *Kamerstukken I 2000/01, 23207, 201b, p. 8.*

donorkind verwekt met zaad gedoneerd na 1 juni 2004 wel gebruik maken van de Wdkb om gegevens over zijn biologische vader te verkrijgen, het donorkind verwekt met zaad dat voor 1 juni 2004 gedoneerd is niet. Om deze verwarring te vermijden adviseert de NBVKI alleen nog in bijzondere omstandigheden gebruik te maken van zaad van niet-traceerbare donoren; bijvoorbeeld voor een vrouw die vóór 2004 een KID-kind kreeg en die verzoekt om een volgend kind van dezelfde donor.⁶³

2.4.2 Inhoud Wdkb

De Wdkb is, na een overgangsperiode van twee jaar, sinds 1 juni 2004 volledig in werking getreden. De overgangsperiode werd ingesteld om de hiervoor besproken nadelen zoveel mogelijk te kunnen beperken, veelal middels voorlichting. Een donor had in die overgangsperiode alsnog de mogelijkheid schriftelijk aan te geven anoniem te willen blijven. In artikel 12 lid 2 Wdkb wordt bevestigd dat deze anonimiteit dan werd gehonoreerd: zelfs indien een donor gedurende deze overgangsperiode niet schriftelijk had aangegeven anoniem te willen blijven, dan nog konden de gegevens alleen verstrekt worden na toestemming van de donor.⁶⁴ Deze overgangsperiode is naar mijn mening, in het belang van de donor en de impact die de opheffing van de anonimiteitswaarborg met zich brengt, terecht.

Persoonsgegevens vallen normaal gesproken onder de Wet Bescherming Persoonsgegevens (Wbp). Deze wet verbiedt het verzamelen en vastleggen van gegevens die in het kader van geslachtsceldonatie worden verwerkt.⁶⁵ De Wdkb is een *lex specialis*, een bijzondere privacywet, ten opzichte van de Wbp. Hierdoor hebben de regels over opslag en verstrekken van persoonsgegevens van de donor benoemd in de Wdkb voorrang boven de Wbp en zijn alle betrokken partijen gelegitimeerd om gegevens zoals vastgelegd in artikel 2 Wdkb vast te leggen. Indien een bepaald aspect rondom donorgegevens niet specifiek in de Wdkb is geregeld, is automatisch de Wbp van toepassing.⁶⁶

⁶³ Janssen e.a. 2005, p.1413.

⁶⁴ Art. 12 lid 3 Wdkb.

⁶⁵ Art. 16 Wbp.

⁶⁶ Winter e.a 2012, p. 38.

De Wdbk regelt in essentie de instelling van een centraal register, een ‘register van moeders’ waaraan donorgegevens gekoppeld zijn. De persoon of instelling die de kunstmatige bevruchting verzorgt, is verplicht gegevens van zowel de donor als de moeder te verzamelen en in het centrale register te registreren. Van de donor betreft dit volgens artikel 2 Wdkb;

- de medische gegevens die van belang kunnen zijn voor de gezonde ontwikkeling van het kind;
- de fysieke gegevens, zoals beroep en opleiding maar ook de kleur van haar en ogen;
- persoon identificerende gegevens, te weten: geslachtsnaam, voornamen, geboortedatum en woonplaats.

Van de vrouw bij wie kunstmatige donorbevruchting heeft plaatsgevonden, moeten de geslachtsnaam, de voornamen, de geboortedatum en de woonplaats worden verzameld en aan de Stichting ter beschikking worden gesteld.⁶⁷ De verplichting donorgegevens aan te leveren geldt zodra de bevruchting heeft geleid tot een geboorte.⁶⁸ Dit moet binnen 24 weken (dit is in juli 2011 verkort van 60 naar 24 weken)⁶⁹ nadat de kunstmatige bevruchting heeft plaatsgevonden. Het nalaten hiervan is een strafbaar feit.⁷⁰ Het registreren en beheren van deze medische, fysieke, sociale en persoonsidentificerende gegevens is een taak van de Stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting (SDKB) die zorgt voor de uitvoering van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting.⁷¹ De werkzaamheden vinden hun grondslag in het Reglement Stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting.⁷² Artikel 8 Wdkb bepaalt dat deze gegevens tenminste tachtig jaar worden bewaard, gerekend vanaf de dag van ontvangst.

⁶⁷ Art. 2 lid 2 Wdkb.

⁶⁸ Art. 2 lid 4 Wdkb.

⁶⁹ Winter e.a. 2012, blz 123, Daar waren twee redenen voor. In de eerste plaats het anders niet tijdig kunnen afgeven van de verklaring ten behoeve van de meemoeder-adoptieprocedure. Om deze verklaring op te kunnen stellen, dient de SDKB al voor de geboorte over de gegevens van de donor en de behandeling te beschikken. De tweede reden voor het vervroegen van de termijn was dat veel ouders al direct na de geboorte van het kind de fysieke en sociale gegevens van de donor opvragen.

⁷⁰ Art. 11 Wdkb.

⁷¹ Braat 2013, p. 4.

⁷² Stert. 2005, 21.

De Wdkb heeft belangrijke veranderingen tot gevolg voor de positie van de donoren.⁷³ In plaats van anoniem doneren zijn de donoren nu anoniem ten tijde van de inseminatie, maar op termijn traceerbaar.

Het kind kan, conform artikel 3 lid 1b Wdkb, vanaf 12 jaar om de volgens artikel 2 lid 1b Wdkb geregistreerde fysieke en sociale gegevens van de donor verzoeken. Vanaf 16 jaar heeft het kind de mogelijkheid om de persoonsidentificerende gegevens op te vragen.⁷⁴ De huisarts kan altijd medische gegevens opvragen.⁷⁵ De Stichting beslist op deze binnenkomende verzoeken tot uitlevering van donorgegevens.⁷⁶

Indien het kind niet weet dat hij/zij verwekt is met het zaad van een donor of het wel weet maar geen gebruik maakt van de mogelijkheid achter de identiteit van zijn/haar verwekker te komen, is er uiteindelijk alsnog sprake van anonimiteit van de donor. De donor dient zich goed te realiseren wat de gevolgen van de donatie kunnen zijn. Dat moest hij al doen in de tijd dat er nog sprake was van anoniem doneren, maar met het vervallen van deze anonimiteitswaarborg is deze afweging nog belangrijker geworden. Donoren die doneren puur om anderen te helpen (altruïsme) kunnen in de praktijk geconfronteerd worden met hun nageslacht. Zijn situatie zal, minimaal 16 jaar later, mogelijk anders zijn. Wellicht heeft hij dan zelf een gezin met kinderen. En donoren die in een donatie een kans zien (toch nog) iets van zichzelf door te geven (procreatiegericht) weten niet of ze hiervan ooit het resultaat gaan zien. Deze groep donoren vindt het doorgaans geen probleem als het donorkind contact op wil nemen, zij vinden dit vaak zelfs wel leuk. De Wdkb is in die zin eerder een ‘kans’ dan een ‘bedreiging’ voor hen, aldus Janssens.⁷⁷ Goede voorlichting, mede een doel van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting, is essentieel om de juiste afwegingen te maken. Of het kind de donor gaat traceren is onzeker. Als dat wel wenselijk is voor de donor of juist de insteek van de donatie dan zou hij geen onbekende donor maar een bekende donor moeten willen zijn. In mijn beleving ben je geschikt als onbekende donor als je niet de intentie hebt het kind te willen kennen maar het ook niet erg vindt als het gebeurt. Door het proces dat aan de donatie

⁷³ Winter e.a, p. 134.

⁷⁴ Art. 3 lid 2 Wdkb en art. 2 lid 1c Wdkb.

⁷⁵ Art. 3 lid 1a Wdkb.

⁷⁶ *Kamerstukken I* 2000/01, 23207, 201b, p. 4.

⁷⁷ Janssen e.a. 2005, p.1413.

voorafgaat, zoals het intakegesprek en de voorlichting weet je waar je aan begint op dat moment. Dat je daar later anders over denkt of je situatie anders is (bijvoorbeeld je echtgenoot/vrouw/partner/geregistreerd partner wil mogelijk niet met een eerder verwekt kind worden geconfronteerd), zijn aspecten die een mens niet altijd vooraf kan voorzien. Ook dit dient de donor in zijn overwegingen mee te nemen en vervolgens later te accepteren. Persoonsgegevens van de donor worden, indien er geen zwaarwegende belangen zijn deze niet te verstrekken, aan het donorkind verstrekt. Ik vind het passend dat het kind de mogelijkheid krijgt zijn afkomst te weten. Het kind vraagt niet om verwekt te worden, de donor doet daarentegen moeite om het kind ter wereld te laten komen. Juridisch heeft de donor in deze gevallen geen enkele verbintenis met het kind, zoals hierboven besproken. Genetisch is dat echter zonder meer wel het geval en dat ‘stukje’ nieuwsgierigheid zou een donor als geen ander moeten kunnen begrijpen. Hij weet immers dat er een bloedverwante van hem bestaat zonder dat hij deze persoon kent. Voor het kind is het precies andersom. Het kind weet (ervan uitgaande dat het kind op de hoogte is dat hij is ontstaan met behulp van een donor) dat hij een biologisch vader heeft, zonder dat hij deze persoon kent.

In de Wdkb is in artikel 3 lid 2 bepaald dat (donor)kinderen vanaf 16 jaar om de persoonsidentificerende gegevens van hun donorvader mogen verzoeken. Donoren hebben zelf niet de mogelijkheid te achterhalen wie de kinderen zijn die met hun donorzaad zijn verwekt. Het initiatief ligt geheel bij de (KID) kinderen.⁷⁸ Deze kinderen dienen dan wel op de hoogte te zijn dat zij verwekt zijn met behulp van een donor. Anders gaan deze kinderen niet op zoek naar hun biologische vader. Er is echter geen garantie dat zij van hun afstammingsstatus (het feit dat zij een donorkind zijn) op de hoogte worden gesteld. Degenen die het kind opvoeden kunnen hierbij andere belangen hebben. Zij vrezen wellicht dat hun gezinssituatie gestoord wordt, of dat naar de buitenwereld toe bekend wordt dat de sociale en juridische vader niet de biologische vader is. De Wdkb heeft mede tot doel de voorlichting over afstamming te bevorderen.⁷⁹ Afstammingsvoorlichting wordt door de Gerechtshoven Den Bosch en Den Haag als onderdeel van de opvoeding gezien

⁷⁸ Janssen 2005, p.1412.

⁷⁹ *Kamerstukken I* 2000/01, 23207, 201b, p. 2.

en het wordt in deze rechtspraak zelfs in strijd met de rechten van het kind geacht, indien dit niet of op pas rond de leeftijd van 12-15 jaar gebeurt.⁸⁰

Gesteld dat ouders hun kind vertellen over de inseminatie, dan kan het kind er voor kiezen om de identiteit van de donor op te vragen. Deze mogelijkheid wordt het donorkind sinds de inwerkingtreding van de Wdkb wettelijk geboden.

Of het kind vervolgens contact met de donor op wil en gaat nemen is aan hem of haar. Indien er contact plaatsvindt wil dat niet zeggen dat er ook daadwerkelijk een band/relatie moet/gaat ontstaan. De donor is niet verplicht tot daadwerkelijk contact met het kind.⁸¹ Hetgeen voortvloeit uit het bekend worden van de donoridentiteit is vrijblijvend en afhankelijk van de intenties van de donor en het kind.⁸²

Is in dat licht de huidige leeftijdsgrens van 16 jaar voor het opvragen van informatie door het kind niet (te) laat?

Het doel van het opheffen van de anonimiteit van de donor is het achterhalen van wie je afstamt, een basisbehoefte volgens de regering.⁸³ Het maakt onderdeel uit van je ontwikkeling en je identiteit, wat het meest en bewust plaatsvindt in de groei van kind naar volwassene. Met het opwerpen van een grens van 16 jaar⁸⁴ gaat men ervan uit dat het vormen van de identiteit en ontwikkeling plaatsvindt gedurende de adolescentie. Ik denk dat dit bij de meest kinderen al eerder in volle gang is. Dit gebeurt al in de puberteit en juist dan is voor die kinderen de informatie of kennismaking met hun biologische ouder onontbeerlijk.

De Raad voor het jeugdbeleid vindt het hanteren van een leeftijdsgrens voor het indienen van een verzoek om kennisname van identiteitsgegevens van de donor zelfs in het geheel niet nodig: ‘Het kind dat naar de stichting gaat voor afstammingsinformatie is daar blijkbaar aan toe.’ Adequate sociale en psychologische begeleiding speelt hierbij dan echter wel een essentiële rol.⁸⁵

⁸⁰ Gerechtshof 's Hertogenbosch 23 juni 2005, ECLI:NL:GHSHE:2005:AV6603; Gerechtshof 's Gravenhage 22 november 2006, ECLI:NL:GHSGR:2006:AZ4493.

⁸¹ Janssens 2005, p. 1414.

⁸² Janssens 2005, p. 1414.

⁸³ *Kamerstukken II*, 1992/93, 23207, 3, p. 1.

⁸⁴ Art.3 lid 1b Wdkb en Art. 2 Wdkb.

⁸⁵ Raad voor het Jeugdbeleid 1992, p. 9.

2.4.3 Verzoek tot verstrekken identiteit donor en belangenafweging

Bij het opvragen van de identiteitsgegevens van de donor door het kind wordt het zwaarwegend belang van het verzoek als vaststaand aangenomen. Dit hoeft het kind niet aan te tonen.⁸⁶ Vervolgens stelt de stichting de donor op de hoogte van de aanvraag en de voorgenomen verstrekking van gegevens. Verstrekking blijft, indien de donor daarmee niet instemt, uitsluitend achterwege indien zwaarwegende belangen van de donor meebrengen dat verstrekking niet behoort plaats te vinden.⁸⁷ Het recht op afstammingsinformatie zal in bepaalde gevallen dienen te wijken voor de rechten en vrijheden van anderen indien deze zwaarder wegen.⁸⁸ In eerste instantie koos de regering voor een ‘open belangenafweging’, waarbij de belangen van beide partijen gelijkelijk tegen elkaar werden afgewogen. Door het amendement van Van der Staaij c.s. waarin werd gesteld dat door een ‘open belangenafweging’ de rechtszekerheid voor alle betrokkenen maar met name voor donorkinderen onvoldoende werd gediend, is dit gewijzigd en wordt aan het belang van het kind te weten van wie het afstamt meer waarde gehecht dan aan het belang van anderen die deze informatie niet willen verstrekken.⁸⁹ Dat de belangenafweging in beginsel dient uit te vallen in het voordeel van het kind is gegrond op het gegeven dat de donor en (wens) ouder(s) medeverantwoordelijk zijn voor het ontstaan van het kind. Verstrekking van persoonsidentificerende gegevens van de donor blijft slechts in uitzonderlijke gevallen achterwege. Het moet dan gaan om ernstige omstandigheden waardoor verstrekking niet zou moeten plaatsvinden. De bewijslast voor deze zwaarwegende belangen ligt bij de donor.⁹⁰ De regering heeft aangegeven dat onder ernstige omstandigheden kan worden verstaan; het geval waarbij de donor ten tijde van zijn donatie nog zeer jong was en geen gezin had, en hij vele jaren later, gelet op zijn dan bestaande gezinssituatie ernstig te nemen bezwaren heeft tegen een confrontatie met het donorkind.⁹¹ Een ander zwaarwegende omstandigheid zou kunnen zijn dat de donor in een zodanige psychische toestand verkeert dat het niet verantwoord is om tot verstrekking van persoonsidentificerende gegevens over te gaan.⁹²

⁸⁶ *Kamerstukken I* 2000/01, 23207, 3a, p. 1.

⁸⁷ Art. 3 lid 2 Wdtkb.

⁸⁸ Van Raak-Kuiper, p. 188.

⁸⁹ *Kamerstukken II* 1997/98, 23207, 24.

⁹⁰ *Kamerstukken I* 2000/01, 23207, 201b, p. 5.

⁹¹ *Kamerstukken II* 1993/94 23207, 6 p. 20.

⁹² *Kamerstukken I* 2001/02, 23207, 201b p. 3.

De Stichting zorgt voor een zorgvuldige belangenafweging door de omstandigheden van ieder geval te beoordelen.⁹³

Ik ben van mening dat een belangenafweging passend is. Het gaat hier om mannen die op een bepaald moment besloten hebben donor te willen zijn en die op de hoogte (kunnen en moeten) zijn van de consequenties. Dat wil echter niet zeggen dat er nadien geen situaties kunnen optreden die als zwaarwegend belang kunnen worden bestempeld. De omstandigheden van ieder geval en zeker de omstandigheden die de identiteit van betrokkenen raken moeten zorgvuldig beoordeeld worden. In de meeste gevallen zal verstrekking van de persoonsgegevens plaatsvinden, daar het belang van het kind prevaleert. Echter, de mogelijkheid blijft nu bestaan de donor te beschermen indien zwaarwegende belangen deze bescherming rechtvaardigen. In die zin bestaat de mogelijkheid de donor te beschermen in uitzonderlijke situaties waarin dat gedurende de zorgvuldige belangenafweging door de Stichting passend wordt geacht.

Nu nakomelingen de identiteit van de donor kunnen leren kennen, kan het voor donoren bezwaarlijk zijn dat zij later met (te) veel kinderen geconfronteerd kunnen worden. In Nederland wordt geaccepteerd dat met sperma van één donor op een populatie van 800.000 mensen maximaal 25 kinderen worden verwekt. Dit zou in theorie kunnen betekenen dat een donor later wordt geconfronteerd met 25 KID-kinderen. Het aantal van maximaal 25 kinderen is ook gesteld om het risico te mitigeren dat geliefden elkaars bloedverwanten zijn. Dat raakt niet alleen de donorkinderen maar ook de kinderen die tot het gezin van de donor behoren. Een donor mag de limiet voor hem persoonlijk naar beneden bijstellen. Naar aanleiding van een evaluatie van de huidige richtlijn opgesteld door de Gezondheidsraad is het advies het aantal van 25 donorkinderen niet te wijzigen daar hiervoor momenteel geen doorslaggevende redenen zijn aangetoond.⁹⁴

Janssens opteert voor een individuele afspraak over het aantal nakomelingen per donor met een maximum van 25.⁹⁵ Met het vervallen van de anonimiteitswaarborg kan een donor later geconfronteerd worden met zijn nakomelingen. Met hoeveel nakomelingen is vooraf niet te voorspellen. Het is niet duidelijk hoeveel nakomelingen op de hoogte zijn van hun verwekkingsgeschiedenis. Ook is niet

⁹³ *Kamerstukken II* 1992/93 23207, 3, p. 16.

⁹⁴ Gezondheidsraad 2013, p. 13.

⁹⁵ Janssens 2002, p. 1217.

vooraf te voorspellen in hoeveel gevallen deze kinderen behoefte hebben hun biologische vader te willen kennen.

Ik deel de hierboven voorgestelde benadering. Door het vervallen van de anonimiteitswaarborg moet de donor tijdens de intake om te willen gaan doneren goed voorgelicht worden en bewust worden gemaakt van de consequenties. De kans dat donorkinderen de donor traceren is meer aanwezig indien het aantal donorkinderen toeneemt. Dit is een omstandigheid waarmee de donor naar mijn mening rekening moet (en kan) houden.

De Stichting heeft ten behoeve van de verzoeken tot uitlevering van gegevens over de donor een ‘protocol behandeling aanvraag donorkind van zestien jaar of ouder om persoonsidentificerende gegevens in geval van donatie vóór juni 2004’.⁹⁶ Dit protocol betreft een stapsgewijze omschrijving van de te ondernemen acties na het ontvangen van een verzoek tot uitlevering van gegevens. In het protocol gaat de belangenafweging verder dan hetgeen in de wet is opgenomen. Niet alleen zwaarwegende belangen van de donor maar ook zwaarwegende belangen van het kind zelf en zijn of haar omgeving kunnen een weigeringsgrond zijn om niet aan het verzoek tot verstrekking van persoonsidentificerende gegevens te voldoen. Om die reden wordt in het protocol ‘ernstig gevaar’ als aanvullende weigeringsgrond aangenomen. Hierbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan psychologische problemen bij één van beide partijen of diens omgeving. Op basis van ervaringen van de toepassing van het huidige protocol wordt een protocol vastgesteld voor donaties na juni 2004 waarvan de verzoeken tot uitlevering van gegevens vanaf 2020 binnen kunnen komen.⁹⁷

De afweging van de betrokken belangen geschiedt in eerste instantie door de SDKB.⁹⁸ Mochten partijen het niet eens zijn met de zorgvuldige afweging die de Stichting conform artikel 9 van het reglement maakt, dan staat bezwaar⁹⁹ open bij de Stichting en vervolgens beroep bij de bestuursrechter.¹⁰⁰ De bestuursrechter is hiertoe bevoegd aangezien de Stichting een bestuursorgaan is in de zin van de Algemene

⁹⁶ Winter e.a. 2012, p. 129.

⁹⁷ Winter e.a. 2012, p. 129.

⁹⁸ Bruijn-Lückers 1994, p. 229.

⁹⁹ Art. 3 lid 4 Wdwb.

¹⁰⁰ Art 7:1 AWB en Art. 8:1 AWB.

Wet Bestuursrecht (AWB).¹⁰¹ Daarnaast wordt de bestuursrechter in verband met ervaring op het gebied van privacy gevoelige kwesties en sociaal-medische kwesties voldoende kundig geacht, aldus de wetgever in de Parlementaire Geschiedenis op dit punt.¹⁰²

Deze belangenafweging door een onafhankelijke rechter, de zojuist genoemde bestuursrechter, is gebaseerd op een uitspraak gedaan door het EHRM in het Gaskin-arrest.¹⁰³ In de Gaskin casus miste het Europese Hof van de Rechten van de Mens (EHRM), ter waarborging van het belang van de informatievrager, de mogelijke tussenkomst van een onafhankelijk orgaan (niet noodzakelijkerwijs de rechter) ingeval van een stilzwijgen of weigering van toestemming van de zijde van de derde. Dit orgaan zal dan op basis van een belangenafweging in het voorliggende geval moeten beslissen of de inzage al dan niet verleend moet worden. In casu ging het verzoek om inzage in een kindbeschermingsdossier van een Brit die praktisch zijn gehele kindertijd bij verschillende pleeggezinnen verbleef. Over deze periode wilde hij informatie verkrijgen om zijn problemen te overwinnen.

Het EHRM verklaarde enerzijds Gaskin ontvankelijk en gaf aan dat het voor personen zoals hij van vitaal belang is om informatie over zijn opvoeding en verzorging te verkrijgen. Anderzijds erkende het EHRM ook het belang van vertrouwelijkheid van instellingen en dat derden ook moeten kunnen rekenen op bescherming hiervan. Dat inzage afhankelijk is van toestemming van derden vond het EHRM passend bij artikel 8 EVRM.

¹⁰¹ *Kamerstukken I 2000/01, 23 207, nr. 201b, p. 8.*

¹⁰² *Kamerstukken I 2000/01, 23 207, nr. 201b, p. 8, nr. 3a, p. 2-3 en nr. A, p. 1-3.*

¹⁰³ EHRM 7 juli 1989, serie A n0 160, NJ 659 (*Gaskin t.V.K.*). Zie hierover ook (m.n. over § 42 van de Gaskin-uitspraak) EHRM 24 februari 2002, appl.no. 39393/98 (M.G. v. The United Kingdom), en meer in het bijzonder EHRM 1 april 2010, appl.nr. 57813/00 (case of S.H. and others v. Austria): ‘82. The Government relied on a further argument militating against the permission of ova and sperm donation for in vitro fertilisation, namely that children had a legitimate interest in being informed about their actual descent, which, with donated sperm and ova, would in most cases be impossible as the actual parentage of a child was not revealed in the births, marriages and deaths register.83. The Court is not persuaded by this argument either. In this respect it reiterates that respect for private life requires that everyone should be able to establish details of their identity as individual human beings and that an individual’s entitlement to such information is of importance because of its formative implications for his or her personality (see, for example, Mikulić v. Croatia, no. [53176/99](#), §§ 53-54, ECHR 2002-I, and Gaskin v. the United Kingdom, judgment of 7 July 1989, Series A no. 160, p. 16, §§ 36-37, 39). This includes obtaining information necessary to discover the truth concerning important aspects of one’s personal identity, such as the identity of one’s parents (see Jäggi v. Switzerland, no. [58757/00](#), § 25, ECHR 2006-..., and Odièvre v. France [GC], no. [42326/98](#), § 29, ECHR 2003-III).’

Het verstrekken van de gegevens door de Stichting mag niet eerder plaatsvinden dan nadat de beslissing op het bezwaar en beroep onherroepelijk is geworden. Dit is begrijpelijk daar eenmaal verstrekte gegevens niet meer ongedaan gemaakt kunnen worden mochten de uitkomsten van bezwaar en/of beroep anders uitvallen. Stel dat de belangenafweging in het nadeel van de donor uitpakt en zijn gegevens worden verstrekt. Dan kan hij in bezwaar of beroep gelijk krijgen in die zin dat de gegevens niet verstrekt hadden mogen worden, maar als dat al is gebeurd, streeft het bezwaar of beroep zijn doel voorbij. Evenals de donor kan ook het kind bezwaar en beroep aantekenen tegen een afwijzende beschikking.¹⁰⁴ De donor heeft ook de mogelijkheid in een kort geding een verbod te vragen op verstrekking van zijn persoonsgegevens. Ook heeft hij nog de mogelijkheid om uit hoofde van onrechtmatige daad te ageren tegen de Stichting die de belangenafweging in het nadeel van de donor heeft doen beslissen.¹⁰⁵ Denkbaar is dat het verstrekken van de gegevens van de donor aan het kind gezien kan worden als een onrechtmatige daad in de zin van artikel 6:162 BW. Het kwaad van het verstrekken van de gegevens (de daad) is dan echter al geschied. Als gehandeld is conform de Wdcb en de belangenafweging zorgvuldig is gedaan, is de kans groot dat de rechtvaardigingsgrond “uitvoering van een wettelijk voorschrift” geldt. De onrechtmatigheid vervalt hiermee aan een handeling indien deze is verricht ter uitvoering van een wettelijk voorschrift. Vanaf het bereiken van de zestienjarige leeftijd van de eerste kinderen waarvan de donor traceerbaar is, kan op dit punt jurisprudentie worden verwacht (een (minderjarig) kind heeft namelijk vanwege zijn procesrechtelijke onbekwaamheid niet de mogelijkheid gebruik te maken van een kort geding of te ageren op basis van een onrechtmatige daad).¹⁰⁶

Indien de donor is overleden dan wel onvindbaar is, wordt de instemming volgens artikel 3 lid 3 Wdcb geacht te zijn geweigerd. Nabestaanden kunnen dan de toestemming geven. Doen zij dit niet, dan vindt er een belangenafweging plaats waarbij de nabestaanden de belangen van de donor bij niet-verstrekking van de gegevens naar voren kunnen brengen. Het gaat hier dus nog steeds om de belangen van de donor en het kind bij de afweging om de identiteit van de donor prijs te geven, en niet om de belangen van de nabestaanden.

¹⁰⁴ Bruijn-Lückers 1994, p. 229.

¹⁰⁵ De Bruijn-Lückers, 1994, p. 229.

¹⁰⁶ De Bruijn-Lückers, 1994, p. 229.

Ploem en Dondorp vragen zich in hun artikel ‘Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting: van geslotenheid naar openheid’ (2013) af of de SDKB voldoende is geëquipeerd om erop toe te zien dat het donorkind op een goede wijze in contact treedt met de donor.¹⁰⁷

Deze twijfel wordt mijns inziens ondervangen nu de Stichting in 2012 een samenwerking is aangegaan met de Stichting Ambulante Fiom. De medewerkers van deze stichting verzorgen sinds het najaar van 2012 de psychosociale begeleiding in de diverse trajecten van donorkinderen van 16 jaar en ouder. In deze trajecten staat de ontmoeting met de donor centraal. De Stichting heeft hiervoor gekozen omdat het Fiom veel expertise en ervaring in huis heeft in het begeleiden van ontmoetingen tussen donorkind en donor.¹⁰⁸

Bij de Stichting staan inmiddels bijna 1400 donoren geregistreerd en ruim 4600 succesvolle kunstmatige donorbevruchtingen. In 2012 heeft de Stichting aan drie kinderen van 16 jaar of ouder de fysieke, sociale en persoonsidentificerende gegevens van de donor kunnen verstrekken. Daarnaast heeft de Stichting in 2012 alle 87 aanvragen om fysieke en sociale donorgegevens van donorkinderen of ouders van donorkinderen kunnen honoreren.¹⁰⁹

Het registreren van gegevens van de donor blijkt dus zinvol voor kinderen die op de hoogte zijn van hun verwekkingsstatus en behoefte hebben aan afstammingsinformatie.

2.5 Evaluatie Wdkb

Uit het evaluatierapport ‘Evaluatie Embryowet en Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting’¹¹⁰ blijkt dat grotendeels wordt voldaan aan de verplichtingen van de wet. Er is een stichting en een beveiligd registratiesysteem ingericht waar gegevens van de donor en de moeder worden vastgelegd. Slechts een klein aantal instellingen voldoet nog niet aan deze registratieplicht.¹¹¹

¹⁰⁷ Ploem en Dondorp, 2013, afl. 5.

¹⁰⁸ Braat 2013, 134.

¹⁰⁹ Braat 2013, p. 3.

¹¹⁰ H.B. Winter e.a., Evaluatie Embryowet en Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting, Den Haag: ZonMW, 3 september 2012.

¹¹¹ Weyers, *FJR* 2015/18.

De Wdbk is ingedeeld in 5 paragrafen, te weten; algemene bepalingen, bewaring en verstrekking van gegevens van de donor, de Stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting, naleving en strafbepalen en overgangs- en slotbepalingen. Volgens Weyers¹¹² lijkt het erop dat administratieve helderheid voorrang krijg boven belangrijke waarden als privacy of het recht van het kind. Ook het doel van de wet of eventuele eisen die aan ouders of donoren worden gesteld zijn in de Wdkb niet terug te vinden.

In mijn beleving heeft de komst van de Wdkb gezorgd voor meer bewustzijn in de maatschappij en dan met name bij de betrokken instellingen, de donoren, de ouders en het kind om gegevens van de donor vast te leggen en hiermee accuraat om te gaan. Kinderen die de procedure starten om persoonsidentificerende gegevens van hun biologische vader te bemachtigen kunnen van deze afstammingsinformatie worden voorzien. Het registreren van gegevens over de donor en de vrouw bij wie de kunstmatige bevruchting plaatsvindt, is verplicht. Het niet voldoen aan deze wettelijke eis is een strafbaar feit. Op overtreding ervan staat een hechtenis van ten hoogste zes maanden of een boete.¹¹³

Uit het evaluatierapport¹¹⁴ blijkt echter dat de voorlichting over de Wdkb zich met name gericht heeft op de instellingen die aan de registratieplicht moeten voldoen. De voorlichting is minder, zo niet te weinig, gericht geweest op de donoren, kinderen en ouders. Dit is een belangrijk gegeven waarvoor via het evaluatierapport bij de overheid aandacht is gevraagd. Indien ouders niet het belang zien van openheid over de afstammingsstatus (wie de biologische ouders zijn) van hun kind, weet het kind niet dat het verwekt is door een donor. Dat is een voorwaarde om de Wdkb te laten werken. Daarnaast geldt hetzelfde voor de donoren. Voor hun is het van belang om voldoende voorgelicht te worden zodat het aantal donoren niet onnodig hoeft af te nemen maar ook om voldoende op de hoogte te zijn van de gevolgen van het opheffen van de anonimiteitswaarborg. Met andere woorden dat de anonimiteit geldt voor de eerste zestien levensjaren van het kind. Daarna is deze donor traceerbaar, wat

¹¹² Weyers, *FJR* 2015/18.

¹¹³ Art. 11 Wdkb.

¹¹⁴ Winters e.a. Wdkb 2012, p. 247.

overigens geen rechtsgevolgen met zich brengt. De vorm en intensiteit van het contact hangt af van zowel de donor als het kind.

In dit hoofdstuk heb ik de voorheen anoniem genoemde, maar tegenwoordig ‘onbekend’ geheten donor besproken. Er kan echter ook gebruik worden gemaakt van een donor die men kent uit de kennissenkring of men op andere wijze, bijvoorbeeld via het internet, heeft gevonden. Indien via deze persoon bevruchting tot stand komt, wordt gesproken van een bekende donor. In het volgende hoofdstuk staat deze bekende donor centraal.

3

De ‘bekende’ zaaddonor

In tegenstelling tot de in het vorige hoofdstuk behandelde ‘onbekende’ donor, is de ‘bekende’ donor een man uit de kennissen- of vriendenkring, of anderszins gevonden (denk aan internet tegenwoordig) waarbij de moeder de identiteit van de donor kent. Of er contact zal zijn tussen donor en kind kan onderling worden afgesproken. Deze donor kan geen betrokkenheid wensen bij het kind en de ouders of juist wel contact/omgang willen. Bij een bekende donor zijn de belangen vaak breder dan bij de onbekende donor. Naast het helpen van anderen met hun kindwens kan de donor ook zelf een (betrokken) rol willen aangaan bij de opvoeding en ontwikkeling van het kind.

Hierna zal ik eerst in paragraaf 3.1 ingaan op het vastleggen van afspraken tussen de donor en wensouders en hoe binnen het personen- en familierecht, gezien de literatuur, gedacht wordt over het recht op afstammingsinformatie.

In paragraaf 3.2 komt de veranderende wetgeving aan de orde waar een verschuiving naar de sociale werkelijkheid is waar te nemen. Het gaat dan om de situatie waarin de duomoeder in het voormalige recht alleen via adoptie de juridische ouder kon worden en wat dit betekende voor zowel de duomoeder als de donor. Vervolgens beschrijft het laatste onderdeel van paragraaf 3.2 het huidige recht voor de duomoeder en de donor en de mogelijkheden om de tweede juridische ouder te worden. In paragraaf 3.3 komt het family life aan de orde. Indien family life kan worden aangetoond, biedt dit mogelijkheden voor de donor. Paragraaf 3.4 beschrijft de mogelijkheden om juridisch vader te worden om daarna in paragraaf 3.5 af te sluiten met een nadere toelichting op de aspecten gezag, onderhoudsplicht en omgang.

3.1 Donorovereenkomst

Omdat de wensouder(s) en donor elkaar kennen en allebei wel of geen verwachtingen van elkaar hebben met betrekking tot ieders rol bij de verzorging/opvoeding van het kind, is het raadzaam hierover duidelijke afspraken te maken. Een schriftelijk donorcontract kan hierbij hulp bieden. De gemaakte afspraken hierin zijn niet per definitie bindend. Veelal zijn afspraken op het gebied van afstammingsrechtelijke, gezagsrechtelijke en omgangsrechtelijke aard voorbehouden aan de wetgever.¹¹⁵ Naast het vastleggen van afspraken tussen donor en de (wens)ouder(s) zodat duidelijk is wat de wensen en intenties van partijen zijn, is een donorcontract vanuit het perspectief van de donor bezien aan te bevelen om achteraf geen onduidelijkheid te krijgen over zijn status. Een voorbeeld in de jurisprudentie¹¹⁶ is te vinden waarbij de moeder de man aanspreekt op zijn onderhoudsplicht nu hij de verwekker van het kind is volgens haar. De man geeft aan dat hij slechts de biologische vader kan zijn op basis van spermadonorschap en dat daartoe een donorovereenkomst is opgesteld. De vrouw betwist deze overeenkomst en de daarop van haar geplaatste handtekening. De rechtbank heeft vanwege de uitkomst van een DNA onderzoek aangenomen dat de donor als biologische vader tevens de verwekker is. Het hof achtte het in hoger beroep juist dat de bewijslast bij de donor werd neergelegd en dat hij er onvoldoende in is geslaagd aan te tonen dat de vrouw haar handtekening onder de donorovereenkomst had gezet. Ook de Hoge Raad geeft deze uitleg.¹¹⁷ De Hoge Raad geeft aan dat conform artikel 150 Rv (de hoofdregel 'wie stelt bewijst', kort gezegd) de vrouw dient aan te tonen dat de man de verwekker is en daarmee onderhoudsplichtig.

Ook als de man aangeeft dat haar bewering onjuist is, dient de vrouw dit te bewijzen, bijvoorbeeld door een DNA onderzoek. Dat DNA onderzoek geeft aan dat de man de biologische vader is. Daarmee wordt aangenomen dat hij tevens de verwekker van het kind is in de zin van art. 1:394 BW en wordt de bewijslast omgekeerd in die zin dat de man moet aantonen indien dat niet zo is. Dat betekent dat de man moet aantonen dat de donorovereenkomst op waarheid berust in tegenstelling tot wat de vrouw zegt. Nuytinck pleit dan ook voor een authentieke akte opgemaakt door een

¹¹⁵ Nuytinck 2009, p. 564.

¹¹⁶ ECLI:NL:HR:2009:BH2250.

¹¹⁷ ECLI:NL:HR:2009:BH2250.

notaris, waardoor er geen discussie als bovenstaande ontstaan, boven een mondelinge c.q. schriftelijke onderhandse overeenkomst.¹¹⁸

Een notariële akte levert volgens artikel 157 lid 1 RV tegen een ieder dwingend bewijs op van hetgeen de ambtenaar binnen de kring van zijn bevoegdheid omtrent zijn waarnemingen en verrichtingen heeft verklaard. Dit is bij een onderhandse overeenkomst dus niet het geval (vrije bewijskracht).

Indien de afspraken niet naar tevredenheid worden uitgevoerd of wanneer een van de partijen afziet van de gemaakte afspraken kan dit praktisch gezien vervelende gevolgen hebben voor betrokkenen. De donor wil wellicht meer dan is afgesproken en de (wens)ouder(s) bij nader inzien misschien minder. Binnen sommige relaties kan dat bedreigend zijn. De donor kan ongewenst op het toneel verschijnen.¹¹⁹ Een donor die zich in een gezinssituatie mengt, kan verwarring stichten, zeker als hij het kind zou 'claimen'.¹²⁰ In het geval dat een kind een relatie aangaat met de biologische vader is bovendien ook het recht op privéleven van de vrouw of het koppel dat met behulp van zijn sperma zwanger is geworden in het geding.¹²¹

3.1.1 Afstammingsinformatie

In tegenstelling tot de situatie betreffende de onbekende donor is afstammingsinformatie voor een kind van een bekende donor niet wettelijk geregeld. Sinds de jaren '80 van de vorige eeuw is ook in de juridische doctrine meer en meer beklemtoond dat afstammingsvoorlichting noodzakelijk is: niet alleen aan het kind vertellen dat zijn of haar sociale ouders niet de genetische ouders zijn maar ook vertellen wie dat dan wel zijn.¹²²

Boer stelt zelfs dat het onthouden van afstammingsinformatie de autonomie van het kind kan schaden 'wij kunnen moeilijk voor anderen uitmaken wat goed voor hun is, zonder het zelf te vragen'.¹²³

Ook Van Raak-Kuiper ziet het als een verplichting van de ouder(s) om het kind in te lichten over zijn afstammingsstatus en pleit zelfs ervoor dat artikel 1:247 BW wordt

¹¹⁸ Nuytinck 2009, p. 564.

¹¹⁹ NTVG 2005, p. 1413.

¹²⁰ Broekhuijsen-Molenaar, p. 93.

¹²¹ Hendriks, *NJB* 2014/415, afl. 8, p. 524 e.v.

¹²² Van de Goor 1988, p. 263.

¹²³ Boer 1992, p. 1334.

uitgebreid met een extra lid, waarin wordt vastgelegd dat het ouderlijke gezag mede omvat dat de ouder zijn kind dient in te lichten over zijn afkomst.¹²⁴

Ook Forder sluit hierop aan. Bij een bekende donor is het kind afhankelijk van de medewerking van de duomoeders. Forder acht het hier dan ook wenselijk dat ‘gelet op het vitale belang van het kind bij zijn afstammingsgegevens’ de overheid het initiatief neemt om dit recht te waarborgen. De ambtenaar van de burgerlijke stand zou de gegevens van de donor in de geboorteakte dienen te vermelden, zij het dat deze gegevens dan alleen beschikbaar zullen zijn voor diegenen met een gerechtvaardigd belang.¹²⁵

In het geval twee vrouwen aangifte van de geboorte van hun kind willen doen is het duidelijk voor de ambtenaar van de burgerlijke stand dat er een donor geregistreerd moet worden. In de gevallen dat bij een hetero stel een donor is gebruikt is dat niet zichtbaar. Door dit ook voor de bekende donor wettelijk te regelen, waarbij de ouders worden gedwongen de informatie vrij te geven (als aantoonbaar bekend is dat zij hier over beschikken) wordt al meer voldaan aan het gegeven dat ieder kind het recht heeft te weten van wie het afstamt.

Maar ook dan is nog niet volledig te garanderen dat ieder kind weet wie zijn biologische ouders zijn. Hierbij doel ik op kinderen ontstaan door overspel waarbij dit nooit bekend wordt (gemaakt). Vergelijkbaar is de situatie dat een vrouw zwanger wordt nadat zij verkracht is en simpelweg niet weet wie de verwekker is (of dat wel weet maar niet wenst te openbaren).

Ik denk dat zolang ouders bewust worden gemaakt van de impact die het onthouden van de afstammingsinformatie voor het kind heeft, dit de ouders stimuleert hier open over te zijn en niet anders voor het kind zouden moeten willen dan het kind te informeren.

3.2 Aanpassingen in het afstammingsrecht

In het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw is op het punt van het afstammingsrecht een verandering waarneembaar van geheimhouding en anonimiteit naar openheid en identificeerbaarheid.

¹²⁴ Van Raak-Kuiper 2007, p. 175 e.v.

¹²⁵ Forder 2009, p. 75.

Afstamming was traditioneel gericht op natuurlijk afstamming.¹²⁶ Echter, de praktijk wijst uit dat biologische en sociale ouders lang niet altijd meer dezelfde personen zijn.

Het EHRM heeft middels jurisprudentie het begrip familie- en gezinsleven van een statisch begrip naar een dynamisch begrip gebracht. Dit is van grote invloed geweest op het denken over het afstammingsrecht, zodat dit nu meer overeenkomt met de werkelijkheid. Het Marckx-arrest¹²⁷ heeft op dit punt een belangrijke bijdrage geleverd aan het rechtersrecht. Het EHRM oordeelde daarin dat staten hun nationale wetgeving zo moeten inrichten dat personen die gezinsbanden hebben met elkaar een normaal gezinsleven moeten kunnen leiden. Schending van artikel 8 (family life) en art 14 (discriminatie onwettige kinderen) werd aangenomen omdat het kind van de ongehuwde moeder niet in familierechtelijke betrekking tot de moeder van de moeder stond daar de moeder het kind onder het destijds geldende Belgische recht niet erkend had. Deze uitspraak is een belangrijke stap geweest voor de erkenning van familie- en gezinsleven voor buiten de in de wet geregelde rechtsfiguren, in dit geval het verschil naar Belgisch recht tussen wettig en onwettig kind. Het arrest heeft echter een veel ruimere strekking:

Het EHRM trekt de toepasselijkheid van artikel 8 EVRM dus breder door naast familierechtelijke betrekking tussen ouders en kind ook andere betrekkingen te verstaan. Hierbij kan gedacht worden aan kleinkinderen en hun grootouders, die in het familieleven een belangrijke rol kunnen spelen.¹²⁸ Maar dit betreft ook betrekkingen tussen pleegouder en pleegkind, of de verwekker en zijn niet erkende kind, of tussen ouders van hetzelfde geslacht en het kind dat door hun opgevoed wordt.¹²⁹

Daarmee heeft het EHRM een principiële en vérstrekkende stap gezet op de weg van erkenning van familie- en gezinsleven buiten de in de wet uitdrukkelijk geregelde rechtfiguren.¹³⁰

Deze – en andere – jurisprudentie inzake artikel 8 EVRM is in veel landen reden geweest voor aanpassing van wetgeving. In Nederland heeft het in 1998 geleid tot wijzigingen zoals:¹³¹

¹²⁶ *Kamerstukken II* 1995/96, 24649, nr 6, p. 2.

¹²⁷ EHRM 13 juni 1979, Series A 31, NJ 1980/462 m.nt. EAA (Marckx/België).

¹²⁸ Asser-de Boer 2010, p.10.

¹²⁹ Asser-de Boer 2010, p.11.

¹³⁰ Asser-de Boer 2010, p.10.

- Het verschil in terminologie tussen binnen en buiten huwelijk geboren kinderen is afgeschaft, op grond van het Marckx-arrest¹³²;
- De positie van de verwekker is versterkt (kan bijvoorbeeld het kind erkennen met toestemming van de rechter)
- Rekening wordt gehouden met de mogelijke toepassing van kunstmatige bevruchtingstechnieken, waarbij nadrukkelijk het onderscheid tussen verwekker en donor wordt gemaakt, met als beslissend criterium of er wel of geen geslachtsgemeenschap heeft plaatsgevonden. De donatie heeft geen afstammingsrechtelijke gevolgen. De donor kan het kind niet erkennen (vervangende toestemming is ook geen optie), het vaderschap kan niet gerechtelijk worden vastgesteld en ook kan geen onderhoudsbijdrage van hem worden verkregen.¹³³

3.2.1 Duomoeder juridisch ouder door adoptie

De duomoeder kon onder het tot 2008 geldende recht alleen juridische ouder worden door adoptie, een tijdrovende, emotionele en kostbare procedure. Sinds de wetswijziging in 2008 van Boek 1 is deze procedure vereenvoudigd. Zo is de verplichte verzorgingstermijn van een jaar (artikel 1:228 lid 3 BW-oud) en verplichte samenlevingstermijn van drie jaar (artikel 1:227 lid 2 BW-oud) vervallen.

Tevens wordt het mogelijk al voor de geboorte het verzoek tot adoptie in te dienen. Wordt dit verzoek na de geboorte toegewezen dan werkt de adoptie terug tot aan de geboorte. Wordt het verzoek binnen 6 maanden na de geboorte ingediend dan werkt de adoptie ook terug tot de geboorte. Ook wordt het verschil tussen bekende en onbekende donor geïntroduceerd. Indien gebruik is gemaakt van een onbekende donor en dit door het overleggen van een verklaring van de Stichting Donorgegevens wordt bevestigd, dan wordt het adoptieverzoek toegewezen. Is gebruik gemaakt van een bekende donor dan moet de rechter toetsen of het kind nog iets te verwachten heeft van de ouder met wie de relatie door de adoptie wordt verbroken. Is dit niet het geval dan kan de duomoeder adopteren. Opvallend hierin is dat de duomoeder niet gedwongen kan worden juridisch ouder te worden ondanks haar verantwoordelijkheid voor het ontstaan van het kind. Dit in tegenstelling tot de man

¹³¹ Henstra 2002, p. 46.

¹³² EHRM 13 juni 1979, Series A 31, NJ 1980/462 m.nt. EAA (Marckx/België).

¹³³ *Kamerstukken II* 1996/97, 24649, nr 6, p. 3.

die op basis van artikel 1:207 BW wel gedwongen kan worden door de gerechtelijke vaststelling van zijn vaderschap.¹³⁴

Dit onderscheid komt niet overeen met de strategie (doelstelling) tot het gelijkstellen van kinderen van heteroseksuele- en lesbische stellen.

3.2.2 Donor versus duomoeder

Wie wordt nu de tweede juridische ouder als zowel de duomoeder als de bekende donor deze rol willen vervullen?

Voor 2014 konden partijen elkaar hierin tegenwerken. De biologische vader kon de adoptie door de duomoeder tegenwerken en de moeder kon op haar beurt zorgen dat de biologische vader geen vervangende toestemming voor erkenning kon verkrijgen. Dit zal ik hieronder toelichten.

In een zaak waarbij het adoptieverzoek van de duomoeder in het geding was,¹³⁵ oordeelde de Hoge Raad dat de bekende donor met family life ondanks dat hij geen juridische ouder was toch gezien moet worden als ouder op basis van 1:227 lid 3 BW en derhalve als belanghebbende moest worden behandeld in de adoptieprocedure.

Voordat de banden met hem door de adoptie zouden worden verbroken moest eerst worden vastgesteld of het kind redelijkerwijs niets meer van deze ouder hoefde te verwachten. Indien de donor juist wel graag contact/omgang met het kind wil, wordt hier niet aan voldaan en kan een verzoek tot adoptie niet worden toegekend.

Het verzoek tot vervangende toestemming voor erkenning door de donor vond geen grondslag in 1:204 lid 3 BW daar de donor geen verwekker is. Volgens de Hoge Raad¹³⁶ moeten in beginsel ook biologische vaders met een nauw persoonlijke betrekking met het kind, de mogelijkheid worden geboden tot het vestigen van familierechtelijke betrekkingen en derhalve tot het verkrijgen van het juridisch vaderschap. Om te toetsen of de vervangende toestemming ook daadwerkelijk kon worden verleend werd echter het oude criterium gebruikt nl of de moeder geen enkel te respecteren belang heeft bij de weigering de toestemming tot erkenning te verlenen. In het geval dat zij het kind graag met haar partner wil opvoeden is dat

¹³⁴ Vonk 2009

¹³⁵ HR 21 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9726.

¹³⁶ ECLI:NL:HR:2003:386.

belang er wel en kan de vervangende toestemming niet worden verleend.¹³⁷ De biologische vader kon dus geen juridische ouder worden.

Een opmerkelijk verschil bestaat er indien een heterostel gebruik zou maken van een bekende donor. De getrouwde man zou dan van rechtswege de juridische vader zijn of anders op eenvoudige manier via erkenning de juridische ouder kunnen worden. Van gelijke behandeling is in casu dus geen sprake. Ook wordt het kind in deze situatie benadeeld. Er zijn dan meerdere gegadigden om de tweede juridische ouder te worden maar doordat dit niet gerealiseerd wordt, heeft het kind vooralsnog maar een juridische ouder.

Om de reden van meer gelijkstelling en het voorkomen van de hierboven omschreven juridische strijd om de tweede juridische ouder vast te stellen, werd de Commissie Kalsbeek ingesteld met de opdracht te onderzoeken op welke andere wijze dan adoptie de duomoeder eenvoudig juridische ouder zou kunnen worden. Op 31 oktober 2007 is het rapport van de Commissie Kalsbeek verschenen,¹³⁸ waarbij een grote stap voorwaarts is gemaakt in de juridische positie voor alle kinderen ongeacht de relatiestatus en sekse van hun ouders. De commissie heeft hierbij als uitgangspunt het belang van het kind genomen.¹³⁹ Zij vindt dat de juridische bescherming gericht zou moeten zijn op een stabiele opvoedings- en verzorgingsrelatie. Om die reden is naast het van oorsprong biologische ouderschap ook naar het sociale ouderschap gekeken. Tevens heeft de commissie het belang van gelijke behandeling in haar onderzoek betrokken.¹⁴⁰ Hoewel de adoptieprocedure voor de duomoeder in 2006 is versoepeld, bleef het voor de duomoeder nog steeds moeilijker om in een familierechtelijke betrekking te komen tot het kind dan voor de mannelijke partner. Volgens de commissie bestonden er manieren om het verkrijgen van het ouderschap voor de duomoeder te verbeteren.¹⁴¹ De commissie staat achter het idee dat het mogelijk moet zijn voor de duomoeder om het kind te erkennen. Dit brengt een aantal voordelen met zich ten opzichte van adoptie:

- Er wordt meer voorzien in het vastleggen van het sociale ouderschap. De duomoeder is de ouder die het kind verzorgt en opvoedt;

¹³⁷ ECLI:NL:HR:2003:AF0205 r.o.3.6.

¹³⁸ Commissie Kalsbeek 2007.

¹³⁹ Commissie Kalsbeek 2007, p. 7.

¹⁴⁰ Commissie Kalsbeek 2007, p. 7.

¹⁴¹ Commissie Kalsbeek 2007, p. 25.

- De procedure is eenvoudiger dan adoptie. De duomoeder hoeft slechts aan te tonen dat de moeder toestemming voor de erkenning geeft;
- De erkenning is minder emotioneel belastend voor de moeders omdat slechts de goedkeuring nodig is en de moeder zelf niet ‘gekeurd’ hoeft te worden zoals bij adoptie.
- Het is aanzienlijk goedkoper. Voor adoptie is vertegenwoordiging van een advocaat verplicht en moeten griffierechten betaald worden. Erkenning kan middels een notariële akte worden vastgesteld (dan zijn er wel notariskosten verschuldigd) of middels een verklaring ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand.¹⁴²

De donor krijgt bij erkenning door de duomoeder echter een minder sterke positie. In het geval van een adoptieprocedure werd de biologische vader namelijk, vooraf betrokken, en werd de familierechtelijke betrekking tussen duomoeder en kind pas bevestigd als was vastgesteld dat het kind niets meer van de ouder als ouder te verwachten had.

Bij erkenning beslist de moeder aan wie zij toestemming geeft. De intentie zal zijn deze toestemming aan haar partner, de duomoeder, te verlenen. In het geval twee moeders gebruik hebben gemaakt van een bekende donor zal vanaf het begin al duidelijk zijn dat de moeders samen een gezin willen vormen. Een situatie waarbij de donor een alleenstaande vrouw met een kinderwens heeft geholpen en daarbij verwachtingen over het juridisch vaderschap heeft gehad, kan anders uitpakken. Stel dat de moeder in de periode na de succesvolle donatie een partner vindt, waarmee zij samen het kind wil opvoeden, dan heeft de donor het nakijken als haar partner met toestemming van de moeder het kind erkent. Voor de donor is het van belang afspraken vast te leggen, zodat daar achteraf geen misverstanden over bestaan. Toch staat de donor niet met lege handen. Op grond van artikel 1:377a BW heeft hij recht op omgang met het kind als er sprake is van een nauwe persoonlijke betrekking met het kind. In paragraaf 3.3. zal ik verder ingaan op het omgangsrecht.

Over de vraag of de duomoeder in het geval van een huwelijk ook van rechtswege de juridische ouder zou moeten zijn, laat de commissie zich niet uit. Dat is volgens haar

¹⁴² Art 1:203 BW.

voorbehouden aan de wetgever. Met de aanloop naar en de komst van de ‘Wet lesbisch ouderschap’ heeft de wetgever die vraag beantwoord. Deze wet wordt hierna verder besproken.

3.2.3. Wet lesbisch ouderschap

De komst van de ‘Wet lesbisch ouderschap’, sinds 1 april 2014, brengt niet alleen veranderingen voor betrokkenen met zich, maar ook wijzigingen van de grondslag voor het afstammingsrecht.

Dat wil zeggen dat het uitgangspunt dat het juridisch ouderschap zoveel mogelijk het biologisch ouderschap volgt, wordt losgelaten in die gevallen dat er sprake is van duomoederschap. De duomoeder is immers niet de biologische ouder van het kind. De wet moet worden geplaatst in het licht van een reeks van wettelijke maatregelen die in de afgelopen vijftien jaar tot doel hadden het familierecht, in het bijzonder het afstammingsrecht, vergaand te moderniseren.

Deze modernisering leidt tot de volgende wijzigingen:

- Het (juridisch) moederschap van de duomoeder ontstaat van rechtswege als de duomoeder is gehuwd met de moeder van het kind ten tijde van de geboorte en er gebruik is gemaakt van een onbekende donor.¹⁴³ Ter bevestiging hiervan moet een verklaring overlegd worden zoals bedoeld in artikel 1, onder c, sub 1, van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting en een door de stichting, waaruit blijkt dat de identiteit van de donor aan de vrouw bij wie de kunstmatige donorbevruchting heeft plaatsgevonden onbekend is. Het kind heeft dan van rechtswege twee juridische ouders. De donor kan om die reden niet de juridische ouder worden.
- In andere gevallen kan de duomoeder het kind erkennen.¹⁴⁴ Indien de donor dat ook wil, beslist de moeder aan wie zij hiervoor toestemming geeft.
- De mogelijkheid voor de bekende zaaddonor die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind om de rechter te verzoeken om vervangende toestemming tot erkenning is gecodificeerd in artikel 1:204 lid 3 BW. Hierbij veranderen ook de criteria die worden gesteld om dit verzoek

¹⁴³ Art. 1:198 lid 1b.

¹⁴⁴ Art. 1:198 lid 1c.

te beoordelen. De criteria zijn nu dezelfde als de criteria die aan de verwekker van het kind worden gesteld, waardoor het verzoek wordt toegewezen tenzij dit de belangen van de moeder bij een ongestoorde verhouding met het kind schaadt of een evenwichtige sociaalpsychologische en emotionele ontwikkeling van het kind in het gedrang komt. Ook de duomoeder kan van de rechter vervangende toestemming krijgen als de moeder dit onverhoopt zou weigeren, en wel 'als dit in het belang is van het kind', hetgeen een iets stringenter eis is. De positie van de donor is door het genoemde wetsartikel verstevigd omdat de criteria minder snel van toepassing zijn dan voorheen het criterium 'wanneer de moeder geen enkel te respecteren belang had bij haar weigering toestemming te verlenen'.

- De duomoeder die als levensgezel van de moeder heeft ingestemd met een daad die de verwekking van het kind tot gevolg heeft gehad, wordt gelijk gesteld aan de mannelijke levensgezel van de moeder die in diezelfde situatie verkeert, althans voor wat betreft de gerechtelijke vaststelling van het ouderschap¹⁴⁵ en de onderhoudsplicht.¹⁴⁶

Dus of, de duomoeders zijn getrouwd én hebben gebruik gemaakt van een onbekende donor. In dat geval heeft de duomoeder een zeer sterke positie, en wordt zij van rechtswege de tweede juridische ouder. Of de duomoeder en de donor hebben beide de mogelijkheid om het kind te erkennen, met toestemming van de moeder of vervangende toestemming.¹⁴⁷

Logischerwijs maakt de donor minder kans de tweede juridische ouder te worden als de moeder reeds een partner heeft. De bedoeling zal dan ook geweest zijn dat zij met haar partner een gezin wil stichten en 'slechts' de donor nodig heeft dit te realiseren. Voor de donor zal dit in de meeste gevallen geen verrassing zijn. Afhankelijk van hetgeen vooraf tussen de moeder(s) en donor besproken is en wellicht schriftelijk vastgelegd kan de donor ook anderszins een rol vervullen. Daar ga ik hierna in paragraaf 3.3 verder op in.

¹⁴⁵ Art. 1:207 BW.

¹⁴⁶ Art 1:394 en 1:395b BW.

¹⁴⁷ Mollema e.a. 2014, p. 207-223.

3.3 Family life

De mogelijkheid tot omgang tussen een derde en het kind is wettelijk vastgelegd in artikel 1:377a lid 1 BW. Iemand die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind kan het verzoek indienen. Dit kan de verwekker zijn maar ook de grootouders, pleegouders, oom, tante of de donor.

Artikel 8 EVRM (NB ik behandel artikel 7 van het Handvest van de EU in dit kader niet afzonderlijk, aangezien de regels gelijkkluidend zijn) inzake de bescherming van het recht op eerbiediging van familie- en gezinsleven, rechtvaardigt dat een verzoek tot omgang in beginsel voor een ieder is weggelegd. Het verzoek tot een omgangsregeling, anders dan door de ouders, wordt toegewezen indien de verzoeker in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind. Slechts indien aan een van de vier omschreven gronden genoemd in artikel 1:377a lid 3 BW wordt voldaan, kan een omgangsregeling worden ontzegd. Er zal een omgangsregeling worden ontzegd als:

- a. omgang ernstig nadeel zou opleveren voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind, of
- b. de ouder of degene die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind kennelijk ongeschikt of kennelijk niet in staat moet worden geacht tot omgang, of
- c. het kind dat twaalf jaren of ouder is, bij zijn verhoor van ernstige bezwaren tegen omgang met zijn ouder of met degene met wie hij in een nauwe persoonlijke betrekking staat heeft doen blijken, of
- d. omgang anderszins in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind.

Wel moet de donor bijzondere of bijkomende bijzonderheden stellen waaruit een nauwe persoonlijke betrekking blijkt.¹⁴⁸ Alleen biologisch vaderschap is niet afdoende. Dit is bevestigd door het EHRM in de zaak *Lebbink versus Nederland*.¹⁴⁹

In deze zaak werd vastgesteld dat naast het biologisch ouderschap er voldoende inhoudelijke banden waren tussen de vader en het kind ten tijde van de beëindiging van de relatie tussen de man en de vrouw die onder de noemer family life vallen. Bijzondere of bijkomende omstandigheden kunnen zijn; de aard van de relatie met de moeder of na de geboorte van het kind ontstane omstandigheden, die een zo nauwe betrekking met zich brengen dat dit als family life kan worden beschouwd. De

¹⁴⁸ HR 24 september 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7284 r.o. 3.3.

¹⁴⁹ EHRM 1 juni 2004, ECLI:NL:XX:2004:AQ0337, NJ 2004, 667 m. nt. De Boer.

betreffende omstandigheden kunnen betrekking hebben op een periode voor de geboorte van het kind en deels op een periode na de geboorte van het kind, welke in onderling verband en samenhang tot het oordeel kunnen leiden dat er sprake is van family life.

Na het vaststellen van de aanwezigheid van een nauwe persoonlijke betrekking met het kind, met andere woorden het verzoek is ontvankelijk, zal de rechter de belangen van betrokkenen beoordelen, alvorens tot een al dan niet toezegging van de omgangregeling te komen. Het belang van het kind staat hierbij voorop. Dit komt voor uit artikel 3 lid 1 IVRK: *‘Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijke welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging’*.

Het recht op bescherming van family life is nauw verweven met maatschappelijke heersende inzichten en niet absoluut en onbeperkt. Het betreft relatierecht wat inhoudt dat het recht van de een gevolgen heeft/mede bepaald wordt voor/door het recht van een ander.¹⁵⁰

Steeds zal moeten worden beoordeeld aan de omstandigheden van het geval of sprake is van familie- of gezinsleven. Dit komt tot uitdrukking in de mate van verzorging, verantwoordelijkheid, regelmatige contacten, affectieve banden, correspondentie, belangstelling en dergelijke. Tussen ouders en kind zal zonder meer worden aangenomen dat er sprake is van familie - of gezinsleven (hoewel dit dusdanig verslechterd kan zijn dat die kwalificatie niet langer van toepassing zou mogen zijn) terwijl dit bij andere betrekkingen steeds aan de omstandigheden van het geval beoordeeld moet worden.¹⁵¹

De betekenis hiervan is volgens De Boer groot. Niet het recht selecteert de relaties waaraan rechtsgevolgen zijn verbonden maar het werkelijk gevormde familie-en gezinsleven vormen de grondslag waaraan het recht rechtsgevolgen verbindt.¹⁵²

¹⁵⁰ Asser-de Boer 2010, p. 18.

¹⁵¹ Asser-de Boer 2010, p. 10.

¹⁵² Asser-de Boer 2010, p. 10.

De voorspelbaarheid omtrent de rechtszekerheid is afgenomen versus rekening houden met de omstandigheden van het geval. Dat laatste heeft de voorkeur volgens De Boer, zeker wat mensenrechten aangaat.¹⁵³

Deze ontwikkeling juich ik toe. Het belangrijkste is het kind en alleen door als uitgangspunt te nemen de daadwerkelijke situatie en omstandigheden kan in mijn optiek maximaal aan het belang van het kind worden voldaan. Dat daarmee de voorspelbaarheid van de rechtszekerheid is afgenomen is daaraan inherent. De donor moet zich realiseren bij aanvang van het donorschap dat hij in principe niet bedoeld is als tweede juridische ouder. Als de wensouders een heterostel zijn is de kans, voor de donor om de tweede juridische ouder te worden, zeer klein. Indien de wensouders namelijk getrouwd zijn, is de man van rechtswege de tweede juridische ouder. Zijn zij niet getrouwd dan kan de man het kind erkennen en zal de vrouw daarvoor toestemming geven. Betreft het een lesbisch stel dan zal vooraf ook duidelijk zijn geweest dat de donor de derde persoon is. Bestaat daarover nog twijfel dan is het ook aan de donor om te zorgen dat vooraf afspraken schriftelijk worden vastgelegd. De juridische ouder worden zal lastig zijn als de moeder toestemming aan de duomoeder geeft het kind te erkennen. De vrouwen zullen de bedoeling hebben gehad samen een gezin te stichten. De kans op juridisch vaderschap acht ik daarom klein. De kans op omgang met het kind acht ik groter, zeker als de donor moeite doet en hierdoor family life kan aantonen. Family life kan zelfs aanwezig zijn, indien de donor de intentie heeft een band op te bouwen met het kind, maar tegengewerkt wordt door de wensouder(s).

3.3.1 Intended family life

Inmiddels blijkt uit jurisprudentie van het EHRM dat ook als er nooit sprake is geweest van family life, er toch recht op omgang kan zijn.¹⁵⁴ Dit kan zelfs het geval zijn ook al is er nooit contact geweest tussen de ouder en het kind. Het gaat er dan om dat er sprake was van intended family life: de ouder heeft van begin af contact of omgang gewild met het kind, maar door omstandigheden is dat niet gerealiseerd. Hierbij is vaak de andere ouder debet aan het feit dat er geen omgang is geweest tussen het kind en de andere ouder.¹⁵⁵

¹⁵³ Asser-de Boer 2010, p. 20.

¹⁵⁴ EHRM 15 september 2011, appl./ no. 17080/07 (Schneider/Duitsland).

¹⁵⁵ <https://www.jurofoon.nl/nieuws/7351-ook-omgang-met-kind-zonder-family-life>.

In de zaak *Anayo/Duitsland*¹⁵⁶ in 2010 kwam het EHRM tot het oordeel dat in een dergelijk geval te weinig het belang van de biologische vader wordt meegewogen; het EHRM oordeelt dan ook tot schending van artikel 8 EVRM, nu het opbouwen van een sociale band met het kind de donor onmogelijk werd gemaakt.

Dit is positief voor de donor, aangezien er op deze manier toch aan zijn wensen tot omgang kan worden voldaan, zonder dat hij het kind gezien heeft. Over het algemeen kan daarmee aangenomen worden dat er al snel sprake is van family life. Zelfs als de ouder(s) ervoor zorgen dat de donor hier niet aan kan voldoen, kan er sprake zijn van family life. In die zin heeft de donor een grote kans op omgang met het kind.

3.3.2 Private life

Wanneer een verzoek tot omgang niet ontvankelijk wordt verklaard omdat er geen sprake is van family life bestaat er de mogelijkheid om een beroep te doen op ‘beschermd recht op privéleven als bedoeld in artikel 8 EVRM’.¹⁵⁷

Dit blijkt uit onderstaand geval. Het betreft een verzoek tot omgangsregeling door de biologische vader.¹⁵⁸ De moeder is later getrouwd met een man die het kind erkend heeft. Family life wordt niet aangenomen nu de relatie tussen de biologische vader en de moeder al voor de bekendheid van de zwangerschap is verbroken, de man niet bij de bevalling is geweest en partijen niet hebben samengewoond. Na de geboorte was er slechts enkele malen contact geweest. Niet gebleken is dat de man de bedoeling had om nauwe persoonlijke betrekkingen te vestigen, maar dat de oorzaak hiervan buiten de man om gelegen was. De beslissing om een biologische vader te weigeren contact te hebben met zijn kind en het verzoek niet ontvankelijk te verklaren is een inmenging in zijn recht op privé leven. Om aan te tonen dat er sprake is van inbreuk op zijn privé leven, moet de biologische vader gemotiveerd aantonen dat het ontbreken van omgang een schending van zijn persoonlijke levenssfeer tot gevolg heeft. Dit is bijvoorbeeld het geval als de biologische vader kan laten zien dat hij contact met het kind gewild heeft, maar dit door de juridische ouder(s) niet werd toegestaan. Dan betreft het een inbreuk in de persoonlijke levenssfeer. Ook hier is enkel biologisch vaderschap onvoldoende, er moet sprake zijn van bijkomende feiten

¹⁵⁶ EHRM 21 december 2010, appl. No. 20578/07 (*Anayo/Duitsland*).

¹⁵⁷ Asser-de Boer 2010, p. 17.

¹⁵⁸ Gerechtshof Amsterdam 15 april 2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:1714.

en omstandigheden die maken dat het contact met het kind een belangrijk deel betreffen van de identiteit van de biologische vader en zijn privéleven.

3.4 Erkenning

In het vorige hoofdstuk is uiteengezet dat als er gebruik gemaakt is van het nu geldende recht van een onbekende donor en voldaan is aan de voorwaarden gesteld in artikel 1:198 lid 1 aanhef en onder b BW dat de duomoeder dan van rechtswege ook juridisch de ouder is. Echter hoe is dit in het huidige recht geregeld als het om de bekende donor gaat? Artikel 1:198 lid 1 aanhef en onder b BW gaat dan niet op. De duomoeder wordt niet van rechtswege de juridische moeder ook al is zij getrouwd of heeft een geregistreerd partnerschap met de vrouw die het kind ter wereld brengt. Is de donor bekend dan zal de duomoeder actie moeten ondernemen wil zij juridisch de moeder worden. Om dit te realiseren zal zij moeten erkennen, het ouderschap gerechtelijk moeten laten vaststellen of adopteren.

Als de donor bekend is, kunnen tussen de donor en moeder afspraken gemaakt worden over zijn rol. Maar het kan ook zijn dat de situatie verandert gaandeweg de periode dat het kind verwekt is en op de wereld is gezet. De donor wil misschien een grotere rol in het leven van het kind spelen dan de (wens)ouders voor ogen hadden. Wat zijn de mogelijkheden voor de donor als hij juridisch ouder wil worden? Ervan uitgaande dat de donor niet met de moeder is getrouwd c.q. een geregistreerd partnerschap is aangegaan, kan hij het kind erkennen, zijn vaderschap gerechtelijk laten vaststellen of het kind adopteren, tenzij het kind al twee ouders heeft.¹⁵⁹

Erkenning is een eenzijdige ongerichte (want kan ook plaatsvinden voor de geboorte)¹⁶⁰ familierechtelijke rechtshandeling waardoor familierechtelijke betrekkingen tussen de persoon en het kind tot stand komen en deze persoon de juridische ouder wordt.¹⁶¹

Erkenning is niet vormvrij maar moet geschieden middels een akte, opgemaakt door de ambtenaar van de burgerlijke stand of door een notaris.¹⁶² Doordat aan de erkenning een expliciete keuze ten grondslag ligt waarbij betrokken belangen worden

¹⁵⁹ Art 1:199 BW.

¹⁶⁰ Mourik 2015, p. 190.

¹⁶¹ Mourik 2015, p. 189.

¹⁶² Art. 3:37 lid 1 BW en art. 1:203 BW.

afgewogen en het juridisch ouderschap wordt aanvaard, is het slechts in uitzonderingsgevallen mogelijk deze erkenning ongedaan te maken.¹⁶³ Deze bewuste keuze rechtvaardigt de beperkte mogelijkheden de erkenning te vernietigen. Slechts in het geval waarbij de erkenner niet de biologische vader is en er sprake is van een wilsgebrek, kan de erkenning ongedaan gemaakt worden. Een wilsgebrek wil zeggen dat de erkenning tot stand is gekomen onder invloed van bedreiging, bedrog of tijdens de minderjarigheid door misbruik van omstandigheden.¹⁶⁴

Wanneer er gebruik is gemaakt van de bekende donor is dus alleen de moeder van rechtswege de juridische ouder. Partijen moeten initiatief nemen om de tweede juridische ouder vast te stellen.

De erkenning biedt ten opzichte van het ouderschap van rechtswege het voordeel van de keuzemogelijkheid. De moeder, duomoeder en biologische vader kunnen afspraken maken over de persoon van de (tweede) juridische ouder, waarbij de moeder in beginsel besluit of de duomoeder of de donor de juridische ouder wordt.¹⁶⁵

Indien de donor het kind wil erkennen en het kind heeft de leeftijd van twaalf jaar nog niet bereikt, is toestemming van de moeder nodig.¹⁶⁶ Is het kind ouder dan twaalf maar nog geen zestien jaar, dan is naast de toestemming van de moeder ook toestemming van het kind nodig.¹⁶⁷

Als de moeder of het kind deze toestemming niet wil verlenen, heeft de donor de mogelijkheid vervangende toestemming aan de rechter te vragen.¹⁶⁸ Hiervoor gelden volgens artikel 1:204 lid 3 BW twee voorwaarden;

- de belangen van de moeder bij een ongestoorde verhouding met het kind worden niet geschaad of een evenwichtige sociaalpsychologische en emotionele ontwikkeling van het kind komt niet in het gedrang, en mits
- de persoon die het kind wil erkennen, is de verwekker van het kind of de biologische vader van het kind, die niet de verwekker is en in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind.

¹⁶³ Rapport lesbisch ouderschap, p. 22.

¹⁶⁴ Art. 1:205 BW.

¹⁶⁵ *Kamerstukken II*, 33032, 3, p. 5.

¹⁶⁶ Art. 1:204 lid c BW.

¹⁶⁷ Art. 1:204 lid d BW.

¹⁶⁸ Zie ook Nuytink 2009, 'Biologische vader of verwekker' waarin Nuytink zich reeds afvraagt of de wetgever er niet verstandiger aan doet de bekende donor gelijk te stellen met de verwekker en dus ook vervangende toestemming aan de rechter te kunnen vragen.

Met de komst van de Wet lesbisch ouderschap wordt de rechtspositie van de donor versterkt. De toets ‘of de moeder geen enkel te respecteren belang heeft bij de weigering tot het verstrekken van goedkeuring tot erkenning’ was al snel aanwezig als zij het kind met haar partner wilde opvoeden. De nieuwe criteria geven de donor meer slagingskansen om vervangende toestemming te krijgen het kind te erkennen. De erkenning heeft, zo geldt op grond van artikel 1:203 lid 2 BW, gevolgen vanaf het tijdstip waarop zij is gedaan en heeft dus geen terugwerkende kracht tot de geboorte van het kind.

3.4.1 Gerechtelijke vaststelling

Sinds 1 april 1998 bestaat via artikel 1:207 BW de mogelijkheid het ouderschap gerechtelijk vast te stellen. Het woord gerechtelijk geeft al aan dat hier de tussenkomst van de rechter verplicht is. Deze vorm wordt gezien als een laatste mogelijkheid om een familierechtelijke betrekking tot stand te laten komen,¹⁶⁹ indien de mogelijke juridische ouder hiertoe zelf geen initiatief heeft genomen. Om die reden wordt het ook wel ‘gedwongen erkenning’ genoemd.¹⁷⁰

De moeder (indien het kind de leeftijd van 16 jaar nog niet heeft bereikt) of het kind, kunnen het ouderschap gerechtelijk laten vaststellen indien het om de verwekker gaat of de levensgezel van de moeder die ingestemd heeft met een daad die de verwekking van het kind tot gevolg kan hebben gehad.¹⁷¹

In het vorige hoofdstuk is het onderscheid tussen donor en verwekker verduidelijkt. Nu de donor niet de verwekker is en ook niet de instemmende levensgezel, is de gerechtelijke vaststelling van het ouderschap van de donor niet mogelijk. Hiervoor is bewust gekozen omdat niet alle bekende donoren ook tevens het juridisch ouderschap op zich willen nemen. Door de gerechtelijke vaststelling zouden zij hiertoe gedwongen kunnen worden, wat zou kunnen leiden tot een afname van het aantal donoren.¹⁷²

Dit zie ik als een bescherming van de donor. De donor verricht een – zogezegd – ‘nobele’ daad waarbij hij redelijk gemakkelijk in contact kan komen/blijven met het kind op basis van vastgesteld family life; hij kan niet gedwongen worden tot

¹⁶⁹ Mourik, p. 201.

¹⁷⁰ *Kamerstukken II*, 24649, 3, p. 18.

¹⁷¹ Art 1:207 lid 1 BW.

¹⁷² *Kamerstukken II*, 24649, 3, p. 9.

juridisch ouderschap met de daaraan verbonden rechtsgevolgen. In mijn optiek is dit niet meer dan terecht. Donor worden is een altruïstisch gebaar dat een keuze moet blijven en geen verplichtingen kan hebben die de donor niet voor ogen had. De duomoeder kan uiteraard niet de verwekker zijn, dat is altijd een man (biologische noviteiten uitgezonderd¹⁷³). Wel kan zij de instemmende levensgezel zijn waardoor voor de duomoeder het gerechtelijk vaststellen van het ouderschap wel mogelijk is.¹⁷⁴ Hiermee wordt haar positie gelijk getrokken aan de verplichting die eerder alleen voor de man gold. Conform artikel 1:207 lid 5 BW werkt de vaststelling van het ouderschap terug tot het moment van de geboorte.

Hierna zullen de rechtsgevolgen met betrekking tot gezag en onderhoud voor de bekende donor worden besproken.

3.5. Gezag en onderhoudsplicht

Volgens de wet (artikel 1:251 BW) ontstaat het gezamenlijke ouderlijke gezag alleen automatisch als het kind binnen het huwelijk wordt geboren. Indien er geen sprake is van een huwelijk maar wel van een geregistreerd partnerschap kan het gezamenlijk gezag volgens art. 1:252 BW worden verzocht bij de rechtbank, alwaar het gezamenlijke gezag wordt aangetekend in een openbaar register als bedoeld in artikel 1:244 BW (het gezagregister).

Indien een ouder van een kind met een partner, die in nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat, wordt belast met het gezamenlijke gezag over het kind, dan ontstaat voor die partner een onderhoudsverplichting tegenover het kind. Deze verplichting geldt tot het kind eenentwintig jaar is.¹⁷⁵

Het verzoek tot gezamenlijk gezag wordt onder andere afgewezen indien de ouder die het gezag heeft dit tezamen met een ander uitoefent (art 1:253 lid 2 onder e BW),

¹⁷³ <http://ikvrouwvanjou.nl/2015/03/een-kind-krijgen-zonder-man/> (geraadpleegd 24 oktober 2016): ‘Twee vrouwen of twee mannen die samen een kindje kunnen krijgen. We hebben allemaal op school en van onze ouders meegekregen dat dit absoluut niet mogelijk is. Kinderen komen er namelijk alleen als er sprake is van contact tussen een zaadcel en een eicel. En zoals we allemaal weten hebben vrouwen alleen eicellen en mannen alleen zaadcellen. Toch lijkt het binnen twee jaar mogelijk te zijn om als twee vrouwen zonder man een kindje te krijgen.’. En wat te denken van ‘designerbaby’s’?

¹⁷⁴ Art. 1:207 BW.

¹⁷⁵ Art. 1:395 BW.

waarbij wordt teruggevallen op het uitgangspunt dat een kind niet meer dan twee juridische ouders kan hebben.

Het gezag over minderjarigen wordt in verreweg de meeste gevallen uitgeoefend door de ouders. Conform artikel 1:247, 1:251 en 1:82 BW zijn echtgenoten jegens elkaar verplicht de tot het gezin behorende minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden en de kosten voor die verzorging en opvoeding te dragen. Wat exact onder verzorgen en opvoeden wordt verstaan wordt niet nader omschreven dan in 1:247 lid 2 BW; het artikel laat zodoende de ouders vrij hier invulling aan te geven. Het betreft in elk geval de zorg en verantwoordelijkheid voor het geestelijke en lichamelijke welzijn van het kind en het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. Het gezag houdt ook in dat er belangrijke beslissingen over het kind worden genomen, met betrekking tot bijvoorbeeld schoolkeuze, medische behandelingen en dergelijke.¹⁷⁶

In de praktijk worden kinderen soms opgevoed door meer dan twee personen, zoals bijvoorbeeld twee lesbische moeders samen met de biologische vader een kind opvoeden. Deze sociale realiteit vindt geen juridische erkenning in de vorm van meeroudergezag, een optie die momenteel onderzocht wordt door de Staatscommissie Herijking ouderschap.¹⁷⁷ Deze commissie was gevraagd voor 1 mei 2016 rapport uit te brengen. Deze datum bleek niet haalbaar. Het mandaat van de staatscommissie is verlengd t/m 31 december 2016 blijkt uit een Kamerbrief van 4 april 2016 van Van der Steur, de minister van Veiligheid en Justitie.

De mogelijkheid tot meeroudergezag zie ik als positief voor de donor. In de meeste gevallen komt de donor niet in aanmerking wanneer er reeds twee juridische ouders zijn, van rechtswege of doordat de moeder haar toestemming geeft om haar partner het kind te laten erkennen. De vraag is of dit voor alle partijen de beste oplossing is nu meer ouders ook meer meningen geeft. De belangrijkste speler daarin is uiteraard het kind.

¹⁷⁶ Anne Mollema 2014, p.207-222.

¹⁷⁷ Antokolskaia e.a. 2014.

Geeft artikel 1:394 BW een mogelijkheid de donor tot een financiële onderhoudsbijdrage te verplichten, zoals het krantenbericht genoemd aan het begin van deze scriptie doet vermoeden?¹⁷⁸

Neen, daarin is sinds de herziening van het afstammings- en adoptierecht in 1984 wettelijk vastgelegd dat de verwekker van een kind dat alleen een moeder heeft, alsmede de man die als levensgezel van de moeder ingestemd heeft met een daad die de verwekking van het kind tot gevolg kan hebben gehad, verplicht is tot het voorzien in de kosten van verzorging en opvoeding van het kind dan wel, na het bereiken van de meerderjarigheid van het kind, tot het voorzien in de kosten van levensonderhoud en studie overeenkomstig de artikelen 1:395a en 1:395b BW. Nadien bestaat deze verplichting slechts in geval van behoefte van het kind.¹⁷⁹ Voor een donor ontstaat dus geen onderhoudsplicht omdat deze volgens artikel 1:394 BW alleen kan worden opgelegd aan de verwekker.

Ook de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport drukt deze berichten uit de krant de kop in. Dit doet zij in een commissiebrief inzake evaluatie embryowet en Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting van 23 april 2014. Daarin geeft zij aan dat het uitgesloten is dat financiële aanspraken op de donor kunnen worden gemaakt. Dit omdat de donor niet te kwalificeren is als “verwekker” of “levensgezel van de moeder die heeft ingestemd met een daad die de verwekking tot gevolg kan hebben gehad” in de zin van de wet.

Het lijkt echter dat er in de rechtspraak in sommige gevallen anders wordt bepaald en een donor toch onderhoudsplichtig was. Hoe rijmt dit met de wet en de bevestiging van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport?

Uit een uitspraak van de Rechtbank Zutphen uit 2012 blijkt dat in bepaalde gevallen inderdaad kinderalimentatie moet worden betaald.¹⁸⁰ De onderhoudsplicht komt echter in dit geval voort uit huwelijksverplichtingen en niet omdat de man ‘toevallig’ ook de zaaddonor van het kind is. In casu was de moeder ten tijde van de verwekking getrouwd met een vrouw. Na beëindiging van dat huwelijk is de zaaddonor met de moeder gehuwd. Als gevolg van dit huwelijk treedt artikel 1:395 BW in werking dat

¹⁷⁸ Reinards, ‘Zaaddonor moet ook alimentatie dokken’, Leidsch Dagblad 2013.

¹⁷⁹ Nuytinek 2011.

¹⁸⁰ Rechtbank Zutphen 3 augustus 2012, ECLI:NL:RBZUT:2012:BX3557.

bepaalt dat de man onderhoudsplichtig wordt daar hij vanaf dat moment als stiefouder wordt aangemerkt. Dat de man ook de donor was met behulp van wiens zaad het kind is verwekt, is daarbij feitelijk niet relevant. Deze onderhoudsplicht is gebaseerd op het feit dat de man stiefouder wordt en niet op basis van het feit dat hij donor is. Een onderhoudsplicht lijkt ook terecht nu hij uit vrije wil een gezinsverband met de moeder en het met zijn zaad verwekte kind aangaat.

4

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

De vraag die centraal stond in de voorgaande hoofdstukken was, *‘wat is de rechtspositie van de zaaddonor bij tegenstrijdige belangen van de diverse actoren die betrokken zijn bij zaaddonorschap’*. De diverse actoren zijn met name de moeder, duomoeder, het kind en de donor. Belangen van een ieder zijn benoemd en de situaties in de gevallen dat deze belangen met elkaar botsten zijn besproken. Daardoor kan ik nu de centrale vraag beantwoorden. Dit doe ik gelijktijdig met het geven van een samenvatting van de voorgaande hoofdstukken. Daarna zal ik afsluiten met aanbevelingen.

4.1 Samenvatting afstammingsrecht

Het afstammingsrecht heeft betrekking op de verbondenheid tussen kinderen en hun juridische ouders. Deze familierechtelijke band heeft rechtstreeks gevolgen voor het verkrijgen van een (achter) naam, nationaliteit, gezag, omgang en een (eventuele) erfenis. Donoren zijn ‘slechts’ genetisch betrokken bij het verwekte donorkind. De donor heeft zaad ter beschikking gesteld dat door kunstmatige inseminatie tot het ontstaan van een kind heeft geleid. Dit is anders dan de verwekker die gemeenschap heeft gehad met de vrouw waarna een kind is ontstaan. Er is in het geval van een donor geen sprake van een familierechtelijke band en dus ook niet van de daarbij behorende rechtsgevolgen. Deze familierechtelijke band ontstaat van rechtswege door het huwelijk. Maar deze band kan ook ontstaan door erkenning van het kind, door gerechtelijke vaststelling of door adoptie. Dit geldt alleen indien de donor bekend is. In het geval van een onbekende donor is er geen familierechtelijke band met de bijbehorende verplichtingen zoals alimentatie. Dit betekent dat de donor hierop niet kan worden aangesproken. Echter, de donor kan dan evenmin aanspraak maken op de uit een familierechtelijke band voortvloeiende rechten. De afgelopen jaren is in jurisprudentie het belang van (biologische) afstammingsinformatie erkend. Veelal prevaleert bij een belangenafweging het belang van het kind tot het verschaffen van afstammingsinformatie. Er is daarbij een verschuiving zichtbaar van het biologische uitgangspunt naar het sociale uitgangspunt.

4.1.1 Samenvatting onbekende donor

Het belang van een onbekende donor is doorgaans in eerste instantie het helpen van anderen met een kindwens. In het geval van een onbekende donor vindt er geen uitwisseling van gegevens plaats. De donor kent de vrouw niet waarbij de inseminatie plaatsvindt, en andersom. Sinds 1 juni 2004 is de anonimiteitswaarborg bij onbekend donorschap opgeheven. Het kind kan vanaf de leeftijd van zestien jaar de persoonsidentificerende gegevens van de donor opvragen en contact zoeken met de donor.

Het opheffen van de anonimiteitswaarborg heeft een lange weg gekend. Door de invoering van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting (Wdkb) is de mogelijkheid gecreëerd voor donorkinderen om over hun afstammingsgegevens te beschikken. Hierbij is uitgebreid gediscussieerd over de opheffing van de anonimiteit en de mogelijke gevolgen. De daarbij door sommige stakeholders en discussanten gevreesde (maar niet allemaal werkelijkheid geworden) gevolgen betroffen onder meer de verwachte daling van het aantal donoren maar ook het zwartzaadcircuit waarbij niet meer op HIV zou kunnen worden getoetst. Anonimiteit is desalniettemin opgeheven door de wetgever. De Wdkb is alleen van toepassing indien er sprake is van onbekende donoren en behaalt alleen het gewenste resultaat indien de donorkinderen op de hoogte zijn van het feit dat zij zijn verwekt met behulp van een zaaddonor. De wet geeft de donor de zekerheid dat hij niet in een familierechtelijke betrekking tot het kind staat, dus onder andere niet financieel kan worden aangesproken. Dit is nodig omdat de donor, moeder en kind elkaar niet kennen en niet kunnen kennen tot het moment dat het kind de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt. Het is dus niet eerder mogelijk om family life op te bouwen. Een omgangsregeling met het kind treffen is om die reden dan ook uitgesloten. Het belang van de donor is bij deze vorm doorgaans met name het willen helpen van mensen met een kindwens. Het belang van de ouder(s) bij deze vorm van donorschap is een gezin stichten zonder inmenging van een derde gedurende de verzorging en opvoeding. De wetenschap is nu (na invoering van de wet) aanwezig dat de donor traceerbaar zal zijn na zestien jaar maar ook dat er wellicht nooit contact zal plaatsvinden. De keuze wordt hierbij aan het kind gelaten. In het belang van het kind wordt er bij deze vorm van donorschap voor gezorgd dat de mogelijkheid voor

het kind bestaat om de donor te achterhalen en dus om te weten van wie het kind afstamt. Het is voor een ieder duidelijk hoe de situatie is en wat mogelijk kan gebeuren. De donor weet waaraan hij begint. Hij weet niet of hij echt onbekend zal blijven of dat hij slechts voorlopig (in ieder geval voor zestien jaar) anoniem is. Het donorkind kan zijn biologische vader achterhalen, echter pas bij de leeftijd van zestien jaar. De vraag is of dat niet (te) laat is gezien het achterhalen van de biologische vader van belang is voor de ontwikkeling en vorming van de identiteit van het kind.

De donor kan geen omgangsrecht verzoeken omdat de donor de moeder en het kind niet kent. Er kan dus ook geen sprake zijn van een familierechtelijke band. Ook het ouderlijk gezag raakt de donor om die reden niet.

De onbekende donor kan rechtszekerheid ontlenen aan de wederzijdse afspraken die gedaan zijn ten tijde van de donatie. Dat wil zeggen dat hij er op kan vertrouwen dat hij vanwege het ontbreken van een (juridische) band met het kind geen verplichtingen naar het kind toe heeft. Dat betekent ook dat hij geen rechten heeft ten aanzien van het kind. Daarnaast kan hij er ook op vertrouwen dat hij anoniem blijft tot het moment dat het donorkind de wil en de voorgeschreven leeftijd heeft om de donor te traceren.

4.1.2. Samenvatting bekende donor

Naast de onbekende donor kan een moeder ook kiezen voor een bekende donor. Een bekende donor is een man die zij kent uit haar kennissenkring of die zij anderszins heeft gevonden (denk tegenwoordig aan internet). Ook de bekende donor wil anderen helpen hun kinderwens te realiseren. De donor kan daarbij tevens een rol in het leven van het kind willen spelen. Welke rol dit is kunnen partijen onderling afspreken en vastleggen. Voor de donor is het vastleggen van afspraken in een notariële akte van belang omdat er zo geen onduidelijkheid ontstaat over zijn status. Een donor kan namelijk niet worden aangesproken voor een onderhoudsplicht, een verwekker wel. Ook zonder juridisch ouderschap kan er sprake zijn van contact tussen de donor en het kind. Wil de donor omgang met het kind dan kan dat volgens artikel 1:377a lid 1 BW als er sprake is van een nauwe persoonlijke betrekking (family life) tussen de donor en het kind. Slechts een biologische band tussen de donor en het kind is niet voldoende.

De donor moet aantonen dat er sprake is van bijzondere of bijkomende omstandigheden waaruit de nauwe persoonlijke betrekking blijkt. Deze bijzondere of bijkomende omstandigheden zijn gelegen in de aard van de relatie met de moeder of na de geboorte van het kind ontstane omstandigheden, die een zo nauwe betrekking met zich meebrengen dat dit als family life kan worden beschouwd. Het kan ook een combinatie van omstandigheden betreffen die deels zien op een periode voor de geboorte van het kind en deels op een periode na de geboorte van het kind, welke in onderling verband en samenhang tot het oordeel kunnen leiden dat er sprake is van family life. Dit wordt per situatie beoordeeld.

4.1.3. Samenvatting Wet lesbisch ouderschap

Sinds de komst van de Wet Lesbisch ouderschap wordt de duomoeder van rechtswege de juridische ouder als zij getrouwd is met de moeder en als er gebruik is gemaakt van een onbekende donor. Het ouderschap krijg zij niet van rechtswege indien er gebruik is gemaakt van een bekende donor. Juridisch moet de duomoeder net als de donor moeite doen om het ouderschap te verkrijgen. Indien het kind niet al twee ouders heeft, kunnen de duomoeder evenals de donor het juridisch ouderschap verkrijgen door het kind te erkennen. De moeder dient hiervoor toestemming te geven; zij kiest wie de tweede juridische ouder wordt. Doet zij dit niet dan kunnen de duomoeder en de donor vervangende toestemming op grond van artikel 1:204 BW verkrijgen.

De positie van de donor is op dit gebied sinds de komst van de Wet lesbisch ouderschap verbeterd. Voor de komst van de Wet lesbisch ouderschap konden de duomoeder en de donor elkaar belemmeren in het verkrijgen van het juridisch ouderschap. De duomoeder kon toen nog alleen het juridisch ouderschap verkrijgen via adoptie. De donor kon de adoptie van de duomoeder tegenhouden door aan te geven dat hij omgang met het kind wilde. Zo werd niet voldaan aan het vereiste voor adoptie dat niets meer van de biologische vader kon worden verwacht. Andersom gold hetzelfde. De rechter toetste voorheen aan het criteria 'in geval de moeder geen enkel te respecteren belang had bij haar weigering toestemming te verlenen'. Hiervan was al snel sprake als de moeder weigerde toestemming te geven omdat zij voornemens was het kind met haar partner op te voeden. Nadat de Wet lesbisch ouderschap van kracht is gegaan, hanteert de rechter een ruimer criterium, namelijk 'tenzij de erkenning de belangen van de moeder bij een ongestoorde verhouding met

het kind schaadt of een evenwichtige sociaalpsychologische en emotionele ontwikkeling van het kind in het gedrang komt’.

Het juridisch ouderschap van de duomoeder kan conform artikel 1:207 BW gerechtelijk worden vastgesteld indien zij als levensgezel heeft ingestemd met een daad die de verwekking van het kind tot gevolg heeft gehad. Dit wordt gelijk getrokken met de verantwoordelijkheid die een man ten opzichte van zijn vrouw heeft. Als een persoon (mede) verantwoordelijk is voor het ontstaan van een kind dan heeft dit juridische consequenties. Deze persoon is dan verplicht de verzorging en opvoeding van het kind en de daarbij behorende kosten op zich te nemen.

Het juridisch ouderschap van de donor kan niet gerechtelijk worden vastgesteld en dus is de donor niet onderhoudsplichtig. Dit is gebaseerd op het uitgangspunt/aangenomen gegeven dat een donor wil helpen en niet juridisch gebonden wil zijn aan het kind. Het mag niet mogelijk zijn dit af te dwingen.

Vandaar dat deze vorm ook wel onder de naam ‘gedwongen erkenning’ bekend is.

De donaties zullen afnemen indien een donor buiten zijn wil om als juridische ouder met de daarbij behorende rechten en plichten kan worden benoemd.

4.2 Conclusie

Refererend aan de titel van deze scriptie kan ik concluderen dat voor de onbekende donor er slechts sprake is van doneren en niet van familierechtelijk integreren. Pas wanneer het kind de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt is er contact mogelijk indien het kind van zijn afstammingsstatus op de hoogte is, contact met de donor wil en daartoe ook actie onderneemt. Tot die tijd is de donor anoniem. Indien het kind nooit actie onderneemt blijft de donor anoniem.

In het geval van een onbekende donor zijn er geen tegenstrijdige belangen. De betrokken actoren kennen elkaar niet. De donor wil helpen en doneert maar heeft niet de behoefte het kind te kennen en te verzorgen/op te voeden. De ouders willen de donatie maar niet de persoon die zich mogelijk met de verzorging/opvoeding gaat bemoeien. De donor doneert via een (sperma)kliniek waarna kunstmatige inseminatie bij de moeder plaatsvindt. Gegevens van beide partijen worden bij een bevruchting vastgelegd in een register. Via dit register is het voor het kind mogelijk om bij het bereiken van de leeftijd van zestien jaar de gegevens van zijn biologische vader te verkrijgen. De stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting (SDKB) registreert

en beheert dit register en zorgt voor de uitvoering van de Wdkb. Indien het kind verteld wordt dat een onbekende donor zijn biologische vader is, helpt de SDKB het kind aan deze afstammingsinformatie.

Voor de bekende donor is het van het begin af aan al anders daar moeder en donor elkaar kennen. Bij deze vorm van donorschap kan sprake zijn van alleen doneren maar ook zeker van familierechtelijk integreren. Hiertoe zijn mogelijkheden voor de donor in de vorm van onder andere erkenning en vervangende toestemming tot erkennen. Los van deze wettelijke mogelijkheden is het goed mogelijk dat de wensouder(s) heeft/ hebben gekozen voor een bekende donor om deze deel uit te laten maken van het leven van het kind. Afspraken hierover kunnen in een donorcontract zijn vastgelegd.

Als de donor family life kan aantonen is hij gerechtigd tot omgang met het kind zonder aangesproken te kunnen worden op de verplichting het kind te onderhouden. Om omgang toegekend te krijgen moet de donor wel een nauwe persoonlijke betrekking met het kind kunnen aantonen. Slecht de biologische band is onvoldoende.

4.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van mijn onderzoek, de gevonden informatie en gelegde verbanden onderschrijf ik met name drie aspecten die nadere aandacht behoeven. Gedurende het schrijven van deze scriptie blijken deze drie aspecten nog onvoldoende uitgewerkt te zijn. Deze aspecten zijn o.a. ter bescherming van de donor, gericht op het naleven van het gegeven dat afstammingsrecht een basisbehoefte is en ter bescherming van het kind, te weten:

- Wettelijk verplichten dat een bekende donor afspraken met de moeder vast laat leggen in een notariële akte;
- Wettelijk inrichten dat ook afstammingsinformatie van bekende donoren zoveel mogelijk vastgelegd wordt;
- De leeftijdsgrens waarop het kind de donor mag traceren verlagen naar 12 jaar (onder begeleiding en met toestemming van de ouders, vanaf 16 jaar zelfstandig).

4.3.1 Verplicht stellen gebruik notariële akte

Het eerste aspect is in het belang van de donor. Uit onderzoek blijkt dat er in de praktijk veel kan gebeuren. De donor denkt bijvoorbeeld dat hij de afspraken goed heeft vastgelegd in een donorcontract, maar desondanks belandt hij in een juridische strijd om wat wel of niet zou zijn afgesproken. Zoals blijkt uit aangehaalde jurisprudentie is er zelfs een geval geweest waarin hij moest bewijzen dat er sprake was van een donorcontract. Een donor die met zijn nobele bedoelingen ouders wil helpen met het realiseren van hun kindervens, moet hiertegen en tegen andere vergelijkbare problemen worden beschermd. Dit speelt uiteraard niet bij de onbekende donor omdat de ouders en donor niet met elkaar in contact treden en de nodige informatie bij de stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting (SDKB) wordt geregistreerd. Een notariële akte waarin het donorschap is vastgelegd, is juist van toegevoegde waarde in het geval er een bekende donor betrokken is bij het ontstaan van een kind. Om de bekende donor en de ouder(s) wettelijk te verplichten een donorcontract bij de notaris vast te leggen, is geen sinecure. Indien het via KI gaat zou dit geregistreerd kunnen worden bij de SDKB net zoals het werkt bij de onbekende donor. In het geval de moeder zichzelf insemineert, zowel de ouder(s) als donor niets zeggen en de vader zich voordoet als de sociale en biologische vader is dit niet zichtbaar. Om de ernst aan te tonen en onduidelijkheid achteraf te voorkomen, opteer ik voor de optie om een donorcontract alleen geldig te laten zijn indien deze opgesteld is middels een notariële akte. Andere overeenkomsten zijn nietig indien deze ingezet moeten worden bij onenigheid. Dat is nadelig indien de donor moet bewijzen of er wel of geen sprake is van donorschap. Want geen notariële akte betekent dat hij het donorschap niet kan aantonen en dus geacht wordt de verwekker te zijn (als DNA onderzoek aantoont dat hij de biologische vader is) met de daaraan verbonden rechtsgevolgen zoals de onderhoudsplicht. Naar mijn idee moet hierover dus wel goede en voldoende voorlichting zijn. Daarnaast heeft de donor zelf ook de verantwoordelijkheid na te gaan wat de gevolgen van zijn potentiële donorschap voor hem betekenen. Een voorzichtige zoektocht naar informatie zou dus in ieder geval de verplichte vastlegging in een notariële akte naar voren moeten brengen.

Als gevolg van deze dwingende regel kan het volgende onderbelichte aspect ook ingeregeld worden.

4.3.2 Vastleggen afstammingsinformatie bekende donor

Het tweede aspect valt op door de huidige tegenstrijdigheid, te weten; de overheid zegt dat weten van wie je afstemt een basisbehoefte is, maar vervolgens regelt de overheid dit alleen wettelijk, in de Wdcb, in het geval er een onbekende donor is gebruikt. Dit wekt bevreemding, omdat de basisbehoefte ook speelt in geval er gebruik is gemaakt van een bekende donor. Waarom worden er geen wettelijke regels opgesteld indien een bekende donor is gebruikt? De basisbehoefte voor het kind is er niet minder om. Dat dit voor bekende donoren geen sinecure is om in te regelen is, is een feit. Als niemand iets zegt is dit voor de buitenwereld in het geval van hetero-partners niet zichtbaar. Dit geldt ook indien de moeder verkracht is of een buitenechtelijke relatie heeft gehad en dit niet vertelt. In deze gevallen kan volgens mij niet anders dan worden volstaan met goede voorlichting over de kwestie hoe belangrijk het is voor het kind om eerlijk behandeld te worden. De kans dat naar buiten komt dat een donor betrokken is geweest, is aanwezig. Te denken valt aan DNA onderzoek of in het geval dat tijdens een medische behandeling blijkt dat bloedgroepen niet overeenkomen. Mensen proactief verplichten dit te melden is oncontroleerbaar. Wel is reactief in te regelen dat indien betrokkenheid van een donor ontdekt wordt, de betreffende instantie (bijvoorbeeld het ziekenhuis) verplicht is dit te melden. Melden zij dit niet dan staat daar net als bij het gebruik van de onbekende donor een hechtenis van ten hoogste zes maanden of een boete op. Een straf die ook voor de ouder(s) moet gelden indien de inseminatie buiten instellingen om is verzorgd. Zo worden ouders die gebruik maken van een bekende donor hetzelfde behandeld als ouders die van een onbekende donor gebruik maken. En is er sprake van dezelfde ‘stimulatie’ de donorgegevens bekend te maken. Bij lesbische partners die een kind krijgen is zichtbaar dat een donor gebruikt is en kan wel voldaan worden aan het vastleggen van gegevens. Dit kan bijvoorbeeld bij de SDKB waar ook de gegevens van de onbekende donor worden geregistreerd. Dit kan een taak van de verloskundige/gynaecoloog zijn of van de ambtenaar van de burgerlijke stand tijdens de geboorteaangifte.

Een vervolgstap is, dat er ook nader gekeken wordt in hoeverre de rol van de bekende donor wettelijk gezien naast de ouders kan bestaan. Inmiddels worden door de wetgever de mogelijkheden onderzocht van de invoering van meeroudergezag. Dit zou voor de bekende donor betekenen dat zijn invloed daarbij mogelijk ook mee gaat

spelen, waar hij nu juridisch voor gezag of erkenning wordt uitgesloten in het geval dat er al twee ouders zijn.

4.3.3 Verlagen leeftijdsgrens

Het derde aspect betreft het verlagen van de leeftijdsgrens waarop het kind de donor kan traceren. Het weten van wie je afstamt is van wezenlijk belang voor het vormen van de identiteit.

Deze persoonlijke ontwikkeling is al volop in gang voor het bereiken van de leeftijd van zestien jaar. Daarnaast heeft de Wdcb mede als doel het stimuleren van openheid over de afstammingsstatus. De schok voor het kind zal minder groot zijn als het opgevoed wordt met de wetenschap dat een donor de genetische vader is dan wanneer een kind dit 'ineens' hoort op latere leeftijd. Indien het kind met deze wetenschap opgroeit, is de leeftijd van 16 jaar 'ver' weg voordat een kind actie kan ondernemen als hij dat zou willen. Ik ga mee in de opinie van de Raad voor het jeugdbeleid dat indien een kind de donor wil achterhalen hij daar blijkbaar behoefte aan heeft. Voor de donor maakt het niet uit. Hij weet dat hij traceerbaar is, alleen kan dit door deze aanbeveling vier jaar eerder gebeuren. Voordeel voor de donor is dat hij wellicht toch anders over zijn keus is gaan denken en toch zijn 'kind' kan leren kennen in zijn kindertijd en een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de identiteit van het kind. Wil de donor dat niet dan is hij daar ook vrij in. Dat is ook een risico van het verlagen van de leeftijdsgrens, een kind kan teleurgesteld worden. Om die reden zou ik het ook onder begeleiding willen en met toestemming van de ouders, zij kennen het kind het beste. In theorie zou het kunnen zijn dat de ouders het traceren van de donor tegenhouden vanwege hun angst dat de rol van de donor te groot wordt. Het kind zou dan alsnog moeten wachten tot zijn zestiende verjaardag. Ik ben van mening als de ouders hun kind al van zijn afstamming op de hoogte hebben gebracht, zij ook op een volwassen manier met deze verlaagde leeftijdsgrens om kunnen gaan, daarbij het belang van hun kind in acht nemend.

Het afstammingsrecht is nog steeds volop in ontwikkeling. Door het erkennen van het belang te weten van wie je afstamt in combinatie met de verschillende samenlevingsvormen waarbinnen een kind opgroeit en de technologische (steeds verdergaande) ontwikkeling, moet het recht mee ontwikkelen om zich te conformeren aan het gegeven dat het afstammingsrecht een basisbehoefte voor de

mens is. Met de inwerkingtreding van de Wet kunstmatige bevruchting donorgegevens is aan de mogelijkheid te weten van wie je afstamt, in het geval gebruik is gemaakt van een onbekende donor, invulling gegeven. In het geval een bekende donor betrokken is, is niet wettelijk ingeregeld (of anderszins de druk opgevoerd) om te zorgen dat het kind te weten komt wie de donor is. En wat te denken wanneer een kind biologisch bestaat uit drie verschillende personen? Een begin is gemaakt om het afstammingsrecht van het kind in te regelen. Een trend die zich hopelijk voortzet. Zeker in situaties dat duidelijk is dat een donor betrokken is (lesbische stellen, hetero-stel waarbij onvruchtbaarheid speelt, meerdere biologische ouders) kan net als bij de onbekende donor, wettelijke regels worden opgesteld. In het kader van gelijke behandeling, zijn wettelijke regels ook passend. Hoewel wettelijke regels niet in alle gevallen af te dwingen zijn (incest, verkrachting) kan een bepaalde stimulans/voorlichting iedere weldenkende ouder het belang laten inzien eerlijk te zijn tegenover hun kind. Om de basisbehoefte te bekrachtigen/het belang van afstammingsinformatie te benadrukken.

Geraadpleegde en aangehaalde bronnen

Boeken

Asser/de Boer 2010

J. de Boer, *Mr C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 1. Personen-en familierecht*, Deventer: Kluwer 2010

De Bruijn-Lückers, 1994

M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, *EVRM, minderjarigheid en ouderlijk gezag*, Proefschrift Rijksuniversiteit te Leiden, 1994

Van de Goor 1988

S. van de Goor, *Recht op afstammingsvoorlichting, moderne voortplantingstechnieken en het belang van het kind*, Den Haag: Nederlandse gezinsraad 1988

Ter Haar & Kolkman 2004

J.H.M. ter Haar & W.D. Kolkman, *Personen-en familierecht & erfrecht in een notendop*, Zutphen: Walburg Pers 2004

Henstra 2002

A.E. Henstra, *Van afstammingsrecht naar ouderschapsrecht*, Utrecht: Juridische uitgevers 2002

Mollema e.a. 2014

A. Mollema, 'Wie wordt de tweede ouder? De biologische vader en de duomoeder in juridische strijd verwickeld, nu en in de toekomst', *Wetenschappelijke bijdragen Bundel ter gelegenheid van het 35-jarige bestaan van het wetenschappelijke bureau van de Hoge Raad der Nederlanden*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014

Van Mourik & Nuytinck

M.J.A. van Mourik & A.J.M. Nuytinck, *Personen- en familierecht, huwelijksvermogenrecht en erfrecht*, Deventer: Kluwer 2006

Van Mourik & Nuytinck

M.J.A. van Mourik & A.J.M. Nuytinck, *Personen- en familierecht, huwelijksvermogenrecht en erfrecht*, Deventer: Kluwer 2015

Van Raak-Kuiper 2007

J.A.E. Van Raak-Kuiper, *Koekoekskinderen en het recht op afstammingsinformatie*, Nijmegen: WLP 2007

Vlaardingerbroek e.a. 2008

P. Vlaardingerbroek e.a., *Het hedendaagse personen- en familierecht*, Deventer: Kluwer 2008

Wortmann en Van Duijvendijk-Brand 2009

S.J.M. Wortmann en J. van Duijvendijk-Brand, *Compendium: Personen-en familierecht*, Deventer: Kluwer 2009

Tijdschrift- en krantenartikelen

Antokolskaia e.a 2014

M.V. Antokolskaia e.a., 'Rapport meeroudergezag belicht', *Samenvattingen Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht*, 2014, aflevering 6

De Bruyn 2001

J.K. de Bruyn, 'maatschappelijke ontwikkelingen rond KID', *Nederlands Tijdschrift Klinische Chemie* 2001, 26 p. 309-313

De Bruijn-Lückers, 2013

M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, 'Uitleg bij: Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, Artikel 8', *T&C Gezondheidsrecht*

De Graaf, 2009

J.H. de Graaf, 'Personen-, familie-en jeugdrecht', *Ars Aequi*, p.63229 - 6331

Janssens 2002

P.M.W. Janssens, 'Verspreiding van erfelijke ziekten door donorsperma: geen reden voor verlaging van het aantal nakomelingen per donor in Nederland', *Nederlands tijdschrift Geneeskunde* 2002, 146 (26) p. 1215-1218

Janssens e.a. 2005

P.M.W. Janssens, G.A.J. Dunselman, A.H.M. Simons, M.D. Kloosterman, 'Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting, inhoud en gevolgen', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 2005, 149 (25), p. 1412-1416

Janssens 2005

P.M.W. Janssens, 'De Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting: eliminatie van een probleem, maar dilemma's blijven', *Tijdschrift voor gezondheidsrecht 5-2005*, p

De Kluiver & Samadi 2014

Charlotte de Kluiver & Mojan Samadi, 'De discriminatie van de vrouwelijke vader', *Ars Aequi* 2014, p. 595

Nuytinck 2009

A.J.M. Nuytinck, 'Biologische vader of verwekker?', *Ars Aequi* 2009, p. 561-565

Nuytinck 2011

A.J.M. Nuytinck, 'Verwekker naast juridische vader onderhoudsplichtig?', *Ars Aequi* 2011, p. 640 - 643

Ploem en Dondorp 2013

Mr. dr. M.C. Ploem en dr. W.J. Dondorp, 'Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting: van geslotenheid naar openheid', *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht*, 2013, Aflevering 5

Van Raak-Kuiper 2008

J.A.E. van Raak-Kuiper, 'De donor en zijn vaderrol, een roze wolk?', *Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht*, 2008, 96

Reinards, Leidsch Dagblad 2013

Reinards, 'Zaaddonor moet ook alimentatie dokken', *Leidsch Dagblad* 2013

Vermeulen, Volkskrant, 12 maart 2008

M. Vermeulen, 'Spermadonor eist vaderrol op', *Volkskrant* 12 maart 2008

Vermeulen, Volkskrant, 12 maart 2008

M. Vermeulen, 'Zaad zoekt kind', *Volkskrant* 12 maart 2008

Vonk 2009

M. Vonk, 'Lesbisch ouderschap en het afstammingsrecht: een, twee of toch drie ouders?', *Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht* 2009-105, afl. 11

Weyers 2015

H.A.M. Weyers, 'Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting; administratieve helderheid gekoppeld aan een vaag doel' *Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht* 2015/28 afl. 5 blz 112 ev

Rapporten

Braat 2013

D.M. Braat, *Jaarverslag Stichting donorgegevens kunstmatige bevruchting*, 2012

Forder 2009

C. Forder, *Erkenning door de vrouwelijke partner van de moeder* (Eindrapport in opdracht van het Ministerie van Justitie), 2009.

Gezondheidsraad 2013

Gezondheidsraad, *Maximaal aantal kinderen per spermadonor. Evaluatie van de huidige richtlijn*, Den Haag; Gezondheidsraad 2013

Commissie Kalsbeek 2007

E. Kalsbeek, *Rapport Lesbisch ouderschap* (rapport van 31 oktober 2007 in opdracht van het ministerie van justitie), 2007

Raad voor het jeugdbeleid 1992

Raad voor het jeugdbeleid, *De naam van de ooievaar. Een advies over de registratie van donorgegevens bij kunstmatige bevruchting*, Amsterdam 1992

Winter e.a. 2012

H.B. Winter, W.J. Dondorp, M.C. Ploem, N.O.M. Woestenburg, C.P.M. Akerboom, J. Legemaate, G.M.W.R. de Wert, *Evaluatie Embryowet en Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting*, ZonMw: Den Haag 2012

Parlementaire stukken

Stb. 2002, 240.

Stcrt. 2005, 21

Kamerstukken I 2000/01, 23207, 3a

Kamerstukken I 2000/01, 23207, 201b

Kamerstukken II 1992/93, 23307, 3

Kamerstukken II 1993/94, 23207, 6

Kamerstukken II 1995/96, 24649, 3

Kamerstukken II 1996/97, 24649, 6

Kamerstukken II 1997/98, 23207, 24

Kamerstukken II, 2000/01, 27844, 3

Kamerstukken II 2011/12, 33032, 3

Jurisprudentie

EHRM 25 april 1978, Series A, vol. 26 (Tyler case)

EHRM 7 juli 1989, serie A n0 160, NJ 659 (*Gaskin t.V.K.*)

Hoge Raad 24 januari 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF0205

Hoge Raad 26 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH2250

Hof Arnhem-Leeuwarden 27 juni 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:4575

Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796.

Gerechtshof Hof 's Hertogenbosch 23 juni 2005, ECLI:NL:GHSHE:2005:AV6603

Gerechtshof 's Gravenhage 22 november 2006, ECLI:NL:GHSGR:2006:AZ4493

Elektronische bronnen

www.eerstekamer.nl

www.rijksoverheid.nl

www.rechtspraak.nl

www.Fiom.nl

www.donorgegevens.nl

www.tvblik.nl/dna-onbekend.nl

www.nbvki.nl